

Okrugli sto
INKUBATORI KULTURNIH INDUSTRIJA
Razvoj privatnih muzeja u Srbiji

Zbornik radova

Beograd
2008.

SADRŽAJ

PREDGOVOR

ZNAČAJ I SVRHA OKRUGLOG STOLA

Akademik **Dejan Medaković**- POZDRAVNA REČ

Dimitrije Vujadinović - UVOD

IZLAGANJA

Dejan Medaković - NACRT NOVOG ZAKONA O KULTURI

Dragan Bulatović - KOMENTAR

Novica Antić - NACRT NOVOG ZAKONA O KULTURI

Dimitrije Vujadinović - KOMENTAR

Dejan Medaković - KOMENTAR

Dragan Bulatović - STANDARDI MUZEJSKE DELATNOSTI

I USLOVI ZA JAVNI RAD PRIVATNIH KOLEKCIJA

Hristina Mikić - EKONOMSKA ODRŽIVOST MUZEJA

Milena Vasić - PREDUZETNIŠTVO I MUZEJI

Branislav Savić - KOMENTAR

Milena Vasić - KOMENTAR

Anica Tucakov- DOBRODOŠLI U MUZEJ MOJIH STVARI

Branislav Savić - SEGMENTI KREATIVNE EKONOMIJE

Dimitrije Vujadinović - PRIMERI DOBRE PRAKSE

Jelena Jeremić - JEREMIJA – SRPSKI MUZEJ HLEBA - KONCEPT I AKTIVNOSTI

PRIMERI IZ PRAKSE

Sveštenik Aleksandar Đurđev

Nataša Cerović - KOMENTAR

Rista Miletić

Arpart Pece

Dimitrije Vujadinović - KOMENTAR

Slobodan Jeremić

Dimitrije Vujadinović - KOMENTAR

Slobodan Jeremić - KOMENTAR

Gordana Karović - KOMENTAR

Borivoj Miroslavljević

Dragan Bulatović - KOMENTAR

Ivana Bašičević

Branislav Savić - KOMENTAR

Hristina Mikić - ZAVRŠNA REČ

PREDGOVOR

ZNAČAJ I SVRHA OKRUGLOG STOLA

Tržište kulturnih industrija predstavlja bogat mozaik u kome se prepliću sektori kulture i ekonomije. Razni pod-sektori unutar sektora kulturnih industrija (suveniri, narodna radinost, stari zanati, privatne ustanove kulture i drugi), u kojem dominiraju malo preduzetništvo i preduzetništvo srednjeg obima pružaju veliki potencijal za lokalni razvoj, kao i otvaranje radnih mesta sa mogućnošću odličnog uklapanja u lokalni milje i regionalni razvoj, odnosno jačanju endogenih lokalnih potencijala.

Ministarstvo kulture Srbije izradilo je Nacrt zakona o kulturi, javna rasprava je upravo završena, kojim se predviđa mogućnost osnivanja privatnih ustanova kulture. To će svakako biti podsticaj otvaranju novih jedinica, posebno nivoa mikro i malih MSP (preduzetništva) i razvoju postojećih karika u lancima vrednosti kulturnih industrija.

Rezultati okruglog stola, usmereni su u pravcu definisanja uslova i kriterijuma za održivi razvoj mešovite ekonomije u sektoru proizvodnje i pružanja usluga kulturnih industrija, kao i procesa decentralizacije kulturne produkcije, jačanja lokalne ekonomije kroz kreiranje integrisanih lanaca vrednosti kulturnih industrija i turizma

Teme skupa bile su:

- analiza situacije u kojoj se nalaze zainteresovani za otvaranje ovakvih ustanova
- mogućnosti rešenja: prioriteti, instrumenti
- neophodni standardi i uslovi za osnivanje i ekonomsku održivost ustanova
- upoznavanje zainteresovanih sa novim zakonskim rešenjima
- primeri dobre prakse (domaći, kao i iz Evrope, posebno jednog regiona u Nemačkoj koji je kreirao povezanu mrežu privatnih muzeja)

Učesnici

• Akademik Dejan Medaković (Vukova zadužbina)	• Began Sunić (kolekcija kravata, Loznica)
• Aleksej Arsenjev (Dokumenti ruske emigracije, Beograd)	• Bogdan Erdeljan (Muzej zaboravljenih umetnosti, Novi Sad)
• Andrej Gardenin (dokumenta ruske emigracije, Beograd)	• Bojana Ivanović (afrička numizmatika, Zemun)
• Anica Tucakov (Balkankult fondacija)	• Borivoj Miroslavljević (fotografije, Novi Sad)
• Arpad Pece (Kuća starih zanata, Senta)	• Borivoj Živanović (Muzej pčelarstva, Sremski Karlovci)
	• Branislav Savić (UNDP)

- **Branko Najhold** (afrička kolekcija, Zemun);
- **Dimitrije Vujadinović** (Balkankult fondacija)
- **Divna Popović** (Muzej grada Novog Sada)
- **Dragan Stanisavljević** (razne kolekcije, Beograd)
- **Gordana Bulović** (Muzej grada Novog Sada)
- **Gordana Karović** (Muzej nauke i tehnike, Beograd)
- **Ivana Bašićević** (menadžer u kulturi, Novi Sad)
- **Jasna Đermanov** (Muzej grada Novog Sada)
- **Jelena Jeremić** (Srpski muzej hleba, Pećinci)
- **Ljubomir Volić** (salašarski upotrebni predmeti, Čenej)
- **Maja Đorđević** (Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Beograd)
- **Marija Dondur** (knjige, slike geografske karte, Novi Sad)
- **Mihailo Stanković** (prirodnjačka kolekcija; Sremska Mitrovica)
- **Mila Jovanović** (kolekcija kravata, Kraljevo)
- **Milena Vasić** (Republička agencija za mala i srednja preduzeća)
- **Mirjana Glumac** (Narodni muzej, Beograd)
- **Nataša Cerović** (Narodni muzej, Beograd)
- **Nenad Bjeloš** (kolekcionar odlikovanja, oznaka, Pančevo)
- **Novica Antić** (Ministarstvo kulture Srbije)
- Otac **Aleksandar Đurđev** (Zavičajni muzej, Krpanj)
- prof. dr **Dragan Bulatović** (Filozovski fakultet, Beograd)
- prof. mr **Hristina Mikić** (Visoka poslovna škola, Novi Sad)
- **Rista Miletić** (antička numizmatika, Beograd)
- **Slobodan Jeremić** (Srpski muzej hleba, Pećinci)
- **Svetozar Kačar** (narodna nošnja bos.krajina, Čelarevo)

Akademik Dejan Medaković

POZDRAVNA REČ

Rad Vukove zadužbine i tema ovog skupa dodiruju se na planu jednog šireg shvatanja kulture gde je Vukova zadužbina itekako zainteresovana sledeći pouke našega duhovnog oca ili dede ili pradede Vuka Stefanovića Karadžića koji je stigao, pored svih poslova, lingvističkih i jezikoslovnih, da se pozabavi i nekim problemima kulture. Podsećam samo na njegov znameniti spis iz 1826, u "Danici", posvećen prvim istraživanjima starina, manastira ili - kako je on govorio - namastira u Srbiji, gde je opisivao Ovčarsko-kablarske manastire. To je bio jedan prvi tako shvaćeni opis i tu se već dodiruje i sa muzeologijom, odnosno sa pitanjem očuvanja kulturne baštine što je on isticao i u prepisci. O tome ima podataka.

Dakle, nas interesuje svaka tema vezana za kulturu naroda. Naravno, u prvom planu je pitanje jezika. Mi stojimo na stanovištu, to je potpuno jasno, da je jezik temelj jednoga naroda i taj narod postoji dok govori tim jezikom. Kada bi prestao da govori, onda odlazi u arheologiju, postaje arheološki narod i silazi sa istorijske scene. Nadam se da to neće biti slučaj sa našim narodom koji ima jezički font, dovoljno snažan i ubedljiv za opstanak. Naravno, i pitanje pisma dolazi kao izuzetno značajno društveno pitanje s obzirom na to da odnos prema cirilici kao osnovnom pismu nije ujednačen u našoj javnosti. Kao što znate, problem postoji kod same vlasti, uprkos tome što se smatra normalnim kršenje Ustava koji izričito govori o cirilici kao nacionalnom pismu.

To, naravno, ne isključuje našu ljubav prema latinici, jer je latinitet davno prisutan u srednjovekovnoj Srbiji. Podsećam da je car Dušan imao nekoliko kancelarija – jednu grčku kancelariju, imao je latinsku kancelariju, tako je komunicirao sa papama i naravno – srpsku kancelariju. Mi nismo bežali od toga da se, ako treba, u nekim prilikama koristi i latinica kao srpsko pismo.

No, to je već nova jedna tema. Hteo sam da vam kažem osnovnu orijentaciju ove kuće u kojoj vi sada održavate ovaj skup. Želeo bih naravno, još jedared da vam najtoplije poželim da se dobro osećate i da vaš skup uspe. Nadam se, poznavajući direktora Balkankulta, gospodina Dimitrija Vujadinovića, a i videći ovako veliki broj zvanica koji je došao i pokazao interesovanje, uveren sam da će biti vrlo zanimljivih priloga i tako ispuniti očekivanja organizatora.

Još jedared, dobrodošli!

Glavni privredni zamajac savremenih društava više nije ekonomija proizvodnje i trgovine, već ekonomija ideja i kreativnosti. U razvoju te nove ekonomije najvažniju ulogu igraju obrazovanje, kultura i nauka. Posebno je ovo značajno za mala društva, kakvo je naše, koja svoju uspešnu poziciju u budućim globalnom odnosima, ma kako oni izgledali, moraju tražiti upravo u osmišljavanju ambijenta pogodnog za razvoj svog kreativnog potencijala i za njegovo pretvaranje u kreativni kapital. To je ključ koji otvara vrata budućnosti i to ne samo privrednog razvoja, već i opstanka jednog naroda kao kulturne činjenice i sadržaja šireg, opšteg kulturnog diverziteta.

U tom kontekstu vidim i razvoj privatnog sektora, odnosno mešovite ekonomije u sferi kulturne produkcije, koju smatram jednim od neophodnih uslova za razvoj kreativnog društva.

U Srbiji se, nesumnjivo, događa tranzicija u sferi kulture, prema mome mišljenju stidljivo, nedovoljno duboko i široko, ali proces nezaustavljivo teče i možemo očekivati njegovo ubrzavanje. Medjutim, taj proces, posebno u liberalnim ekonomijama, koje su otvorene i prema korporacijama kulturnih industrija, donosi brojna i velika iskušenja, zato moramo unapred spremati odgovore na te izazove, i kao pojedinci i kao društvo u celini.

Sada je upravo vreme za to!

Upravo u ovome vidim jedan od osnovnih povoda i razloga za održavanje našeg današnjeg susreta, odnosno za našu iskazanu želju da ne budemo pasivni posmatrači društvenih tokova, već aktivni učesnici u procesu stvaranja, dozvolite mi da kažem, nove kulturne politike našeg društva.

Svakako, ne bi trebalo da očekujemo brze i spektakularne rezultate, a onda - ako ih nema, a obično je to proces koji traži duže vreme, da se razočaramo se i postanemo apatični.

Naša današnja tema i jesta **kulturna politika**, ali posmatrana kroz prizmu **moćnosti razvoja privatnih muzeja**. Odnosno, kako da nesumnjivo bogatstvo ideja i zbirki u privatnim kolekcijama postanu na adekvatan način, dostupni široj javnosti i time život učinimo smislenijim i lepšim, a svakako i ekonomski uspešnijim!

Jednim malim istraživanjem koje smo uradili došli smo do podataka o 104 različite velike zbirke koje postoje danas u Srbiji. Njihov stvarni broj je svakako mnogo veći, a koje bi uz određene napore mogle na adekvatan način biti predstavljene javnosti.

Istina, postoji i jedan manji broj tih kolekcija koje su već dostupne posetiocima, kao što su Jeremija - srpski muzej hleba, Muzej automobila i neki druge, i iskustva njihovih osnivača biće nam svakako dragocena.

Organizatorima ovog skupa nije bila namera da ovaj razgovor pretvore u žalopojku i beskonačnu kritiku države, već da konstruktivno utičemo na promene i odredimo neke moguće naše buduće aktivnosti u pravcu definisanja nove kulturne politike, koja nam je sigurno neophodna. U tome će nam svakako biti neophodna pomoć i medija čije prisustvo na ovom skupu je zaista brojno i na tome im se zahvaljujem.

IZLAGANJA

Akademik Dejan Medaković

NACRT NOVOG ZAKONA O KULTURI

Za ovu priliku pokušao bih, jer je tema vrlo opširna i zahteva dosta vremena, da na neki način sažmem i u vrlo kratkim crtama kažem o samoj temi i o njenoj vrednosti.

Zbirke, koje čine jedan deo muzeologije, dakle zbirke kao samostalne celine koje postoje, gospodin Dimitrije je pomenuo neke, a ima ih još, te zbirke još nisu dosegle do nivoa jednoga muzeja, bar ne onako kako ja vidim modernu muzeologiju u svetu. Ali, mi bismo morali da se poučimo iz tih primera, koji su jako interesantni, a ima ih svuda, u susednoj Austriji, u Nemačkoj, posebno u Francuskoj, gde takve zbirke otkrivaju izuzetno zanimljivu muzeološku orijentaciju.

Dakle, kada je reč o srpskoj kulturi i ovoj temi, nameće se uverenje o slojevitosti naše muzeološke situacije i njene međusobne isprepletenosti i razvoja privatnih muzeja u Srbiji, kako glasi jedan deo teme vašega skupa. Tema zahteva pre svega jedan drugačiji pristup, pre svega interdisciplinarni postupak, jer je gotovo nemoguće da se ona posmatra kao individualni, izolovani isečak iz opšte kulture i prilika u Republici Srbiji.

Šta je, dakle, cilj, po mom mišljenju, ovoga skupa i šta se od skupa može realno očekivati? Ako se pođe od ocene opšte kulturne klime u našoj Republici, nesumnjiv je i neosporni napredak koji postoji. Međutim još uvek ostaje osnovna i lako uočljiva bolika da ne postoji čvrsti i jasno sagledani nacionalni program kulturne politike.

Znači, mi nemamo jasnu predstavu takve politike. Smenjuju se ministarstva, odnosno ministri, ali se još uvek ne pojavljuje tendencija konačnog uobličavanja jednog šireg nacionalnog programa, kako bi se videlo šta se zapravo hoće, kuda se ide i kako se ide. Naravno, to je problem cele kulture, ne samo muzeologije već i svih ostalih kulturnih oblasti koje takođe čekaju i žele jednu svoju jasno sagledanu sliku i perspektivu.

Često se i govori da ne treba gledati u prošlost. To je lakše reći, ali prošlost nije nešto mrtvo prema mom uverenju, nego upravo suprotno – ona podseća na budućnost, jer se pouke prošlosti prenose. To je već lepo formulisao Ivo Andrić na jednom mestu u

“Znakovima pored puta”. Međutim, boriti se sa predrasudama takođe spada u deo našega zadatka i ne samo povodom muzeologije.

Dakle, podrška koja postoji, ima stihijski, najčešće komercijalni karakter. Nema pravog sagledavanja važnosti muzeja i njegove šire uloge ili uloge zbirke, ja to sad smatram jednako važnim pitanjem. Razlike koje postoje i koje se lako mogu uočiti, ustvari su posledica jedne realne kulturološke razlike kod nas.

Mi nemamo na jedan isti način nivelisan kulturni aspekt koji bi išao po nekom celom etničkom prostoru Republike, pa i šire, tamo gde su Srbi, gde je reč ne samo o političkim, već i o duhovnim vezama. Tvrdim da je duhovni prostor srpskoga naroda daleko prevazišao i prevazilazi politički okvir u kome živi. Jedno je politički okvir, koji je često i nametnut ili se menja po nekoj volji ili zlovolji, a drugo je kulturni, duhovni prostor koji danas prelazi preko Okeana i ide do Australije i svuda gde je jezik, ono što sam u početku rekao, osnova, gde postoje organizacije, književnost, pesnici, gde postoje srpske enklave sa vrlo jako izraženim delatnicima koji imaju odlične i dobre rezultate. Recimo u Kanadi i, razume se, u Americi.

Znači, ta neujednačenost je vrlo vidljiva i ona može da utiče, jer se srpska kultura ne može posmatrati preko Beograda kao isključivog pokazatelja. To je slika koja ne dopire svuda, a ako nekad i dopre - a ima i takvih primera - stižu i primedbe da tzv. unutrašnjost još uvek ima odbojni stav, često i negativan odnos prema onome što nudi metropola.

Nije tu reč samo o kompleksu manje vrednosti, nego su vrlo važne materijalne prilike u kojima se živi. Oni će uvek kazati, ja sam imao bezbroj susreta - gde se reklo - da, lako je vama u Beogradu, vi ste blizu glavne kase gde se nešto deli, i naravno to je druga situacija, a mi imamo jedan lokalni politički tim koji gleda na kulturu na drugi način nego što se ona iskazuje u metropoli. To je jasno. Odvojeno je pitanje kako je došlo do tih razlika. One mogu onda da dovedu do šireg zaključka da je zapravo srpski narod jako rascepan u tim svojim kulturnim zonama, koje niko nije na neki način izjednačio i napravio tolerantnim. To je pojava koja direktno utiče na osnovnu temu ovoga skupa, gde sve zavisi i od sredine koja treba da podrži male zbirke i njihove nove sadržaje koje bi one mogle imati i mi se možemo samo složiti da je jako dobra inicijativa Balkankulta koji pokreće to pitanje i uočava problem.

Nadam se da će u zaključke ovog skupa ući i potreba da se možda još nekoliko skupova posveti isključivo muzejskom pitanju. Ne samo što se tiče zbirke, ne samo što se tiče tzv. malih muzeja koji su svi u posleratnoj euforiji otvaranja, dobili nesrećni naziv – "narodni muzej". Kao što je svuda u unutrašnjosti bila "narodna apoteka", "narodni muzej", "narodna biblioteka" itd. što pokazuje nespornost u tome šta je "narodno". Jer, srpski narod nije imao u 19. veku ono što postoji kod Hrvata, koji imaju različite termine za nacionalno i za ono što se kod njih zove "pučko". Kod Austrijanaca, jedno je Nacionalna biblioteka, a drugo je Volksbibliothek. Jedno je nacionalni teatar, a drugo je "folks teatar", ono što je pučko. Mi tu reč nismo stvorili i tako ostaje sve narodno, a ta opšta formula dovodi u pitanje mnoge stvari: jer, ne može narodni muzej u unutrašnjosti, koji faktički fiktivno postoji, biti izjednačen sa

Narodnim muzejom u u Beogradu.

To opet pokazuje nedostatak kulturnog plana i kulturne politike i naravno otvara pitanje do kojeg smo došli i koje mislim da stoji u osnovi ovog skupa: to je pitanje stanja muzeja. Sve to traži analitičku studiju i, naravno, obrazloženje ideje šta treba menjati, koje inovacije uneti i kakvo osavremenjavanje tih muzeja sprovesti. Zbog toga ne treba praviti posebne zakone.

Za muzej nema ništa gore od statičke koncepcije. Jedared se muzej postavi, a dalje nema inovacija i muzej je osuđen na vegetiranje. Onda, naravno, dolazi problem personala, itd. Od 1942. godine bio sam u muzejskoj službi, tada je to bio Muzej Princa Pavla, i posle sam bio u Muzeju grada Beograda i još mnogo godina u muzejskoj službi i znam vrlo dobro sve faze razvoja muzejske ideje kod Srba. Počev od jednoga centralizovanog muzeja kakav je bio Muzej kneza Pavla koji je zapravo nastao sastavljanjem tri muzeja koja je tadanja vlast pretočila u jedan i dala mu naziv po imenu glavnog donatora.

Tu je jedan važan trenutak da se konačno okrenemo i da kažemo šta su naši muzeji, koja im je dužnost, a odmah istovremeno mislim i na zbirke koje postoje, vrlo značajne kao što je recimo ova izvrsna kolekcija automobila čiji je samo jedan mali deo izložen, a sve drugo je u depoima i nije nikad ni iznošeno jer nema prostora. Tu je i Srpski muzej hleba u Sremu, jedinstveni muzej, i još neke druge zbirke koje bi mogli da pomenemo. I sada dolazimo do pitanja sadržaja i stanja privatnih zbirki.

Prvo, ne treba posebno dokazivati da te zbirke predstavljaju jedan ogroman neiskorišćeni fond. To je, rekao bih, čitav jedan blok srpske kulture koji jednostavno ne živi. Odnosno živi na margini neke naše svesti. To je, naravno, jedan veliki bolni nedostatak, ali je činjenica.

Te zbirke nisu uključene u život. One nemaju svoju pravu funkciju ni neku značajniju ulogu. One su još uvek u pasivnom stanju i očekivanju da se nešto desi, neko čudo sa neba, a to je vrlo teško, danas su se čuda sa neba proredila, kao što znamo. Problem je, dakle, u delovanju, a samo delovanje je naravno opet vezano, sad vrlo jasno, za odnos društva prema pojedincu koji se potrudio, dao novac, ljubav, zanos itd. da bi stvorio tu zbirku. Izuzetno važan za svaki život muzeja je upravo taj zanos ljudi, privatnika, beskrajno je važan.

Tako su nastale u srpskom narodu značajne zbirke, pomenuo bih zbirku pok. arhitekta gospodina Milana Sekulića. Ta najbolja zbirka ikona, nalazi se u jednom privatnom stanu. Taj stan i zbirka u nadležnosti je Muzeja grada Beograda, a celo staranje svodi se na to što se ponekad oglasi da je on otvoren od - do i da neka činovnica ili neki službenik muzeja dođe da opaja prašinu. To je njegova osnovna funkcija i onda po neko zaluta u taj stan da pogleda te ikone. A ta zbirka je bolja od one u Narodnom muzeju, iako je privatna. Arhitekta Sekulić imao je fanatičnu odanost i ljubav koja, nažalost, u mnogim muzejima gde rade profesionalci – ne postoji.

Dakle, te zbirke ostale su nepoznate i široj javnosti i nepristupačne, a vlasnici veoma

često ostaju bez društvene podrške. Opet, treba razlikovati stanje u Beogradu od stanja u unutrašnjosti.

Uzmimo za primer Srpski muzej hleba. Da vidimo koja je društvena podrška Muzeju hleba? Ljubav čoveka koji je to napravio nije dovoljna za život... Dakle, zbirke bi morale ući u život i biti prisutne u životu, znači očekuje se i društvena reakcija na njihovo postojanje i neki kontakt.

Šta je sad posledica tog kontakta? Mislim, pre svega, na privredna preduzeća. Ta veza s privredom u novinama se vrlo često banalisala do maksimuma i opet svela na jednu konvencionalnu formu, da je neki direktor dobre volje dao neku pomoć. Sve su to palijativne mere, ali je i to bolje nego ništa.

Šta bi moglo da se uradi korisno kako bi jedna zbirka dobila podršku i posetioce, i kako bi mogla od toga da živi? Vrlo prosto. Evo primera: postoji u Beočinu jedna od najstarijih fabrika cementa u Vojvodini koja potiče iz austrougarskih vremena i ima jednu vrlo burnu istoriju. Danas je ona francuska, to je La Farž uzeo, i sad bi bilo normalno da se napravi jedna zbirka koja će prikazati istoriju, istorijske faze beočinske fabrike do današnjeg stanja, do ovih novih inovacija. Oni imaju i stare mašine koje su negde bačene ili su već otišle u otpad, dakle jedna dragocena zbirka bi mogla da se stvori, koja bi živela... I ono najvažnije – materijal bi bio sačuvan, zbirka bi mogla da bude jako poučna za škole, za bilo koga koga zanima jedna velika, ogromna, najveća fabrika cementa u Srbiji, veća od Popovca i drugih fabrika.

Ništa, naravno, još nije urađeno, ni prvi korak. Evo još jednog primera. Tema je brodarstvo? To je dušu dalo za atraktivni muzej brodarstva. Ima negde neka zbirka, nisam je video, ali sam čuo da postoji. Mi smo nekad bili jaka sila na Dunavu. Brodni park tadanje Kraljevine je bio drugi po moći, samo je Bavarska imala jači. To se ne zna. Mi imamo svoje kapetane. Još je Andersen, taj slavni pisac bajki, putovao Dunavom i opisivao naše krajeve i imao je za kapetana jednog Dalmatinca, Srbina iz tih krajeva. Znači, čitava putopisna literatura koja ide linijom Dunava, da ne govorimo šta se tu može u slikama pokazati, niz sačuvanih tvrđava – Smederevo je ogroman turistički kapital, ali niko to ne zna da iskoristi.

Dakle, velike mogućnosti upravo daju male zbirke. To, naravno, ne dovodi u pitanje velike zbirke.

Predlažem da u zaključke vašeg skupa uđe, ako je moguće, to ukazivanje na probleme zbirki, jer mi na ovom skupu ne možemo rešiti sva pitanja muzeja. Ali mi se možemo založiti za rešavanje ovog problema imajući u vidu da jedna zbirka može da preraste u muzej, a nije sve muzej što je po sadržaju zbirka. To treba vrlo jasno razlučiti.

Kao primer navodim zbirku od nesumnjivog značaja, a stvorio ju je jedan izbeglica koji je u jednom selu kraj Zrenjanina, u nekoj baraci, napravio najveću zbirku preslica. Bio sam tamo i video - tu izuzetnu zbirku. Sakupljanje preslica bio je njegov hobi. Javio sam u Etnografski muzej da dođu, da je izlože, katalogiziraju, jer - sutra je neizvesna sudbina ove

zbirke. Znači, postoji već gotova zbirka koja čeka neko vaskrsenje, da li će se neko setiti da dođe i da celu tu stvar digne iz mrtvih. Ovako, ona leži tamo i niko to ne zna.

Da ne govorim o drugim zbirkama koje postoje - recimo Miletićevoj zbirci u Subotici. Vredi je videti, iako je, naravno, senzacionalnija zbirka Pavla Beljanskog u Novom Sadu.

Posebna tema su pitanja daljeg razvoja zbirki. Da li jedna zbirka treba da ostane na nivou zbirke, što treba tačno definisati i to bi moralo biti prihvaćeno i od vlasti, jer to otvara i pitanje prostora, ogreva, personala, što ne može jedan privatnik sam sve da snosi... Najzad, tu je i pitanje - šta se može očekivati od društva da bi ta zbirka bila u svojoj pravoj funkciji?

Srbija ima veliki broj raznih zbirki i velike mogućnosti na tom planu. Ima čudnih ljudi koji svašta skupljaju. Taj sakupljački rad mogao bi biti definisan kao zbirka, a ako se pokaže veća ambicija okruženja, onda ona može prerasti pod određenim uslovima u viši stepen - u muzej.

Moraju se znati svi uslovi, počevši od zgrade. Ne može se smatrati da je rešen problem ako jednu staru zgradu poklonite ili joj date namenu da bude muzej. Time ništa nije rešeno. To je samo jedna zgrada i ništa više, jer onda dolaze zahtevi - skupa adaptacija, izložbene prostorije, niz problema.

Ali, bez obzira na sve moguće probleme, sa puno optimizma gledam na ovu akciju koju je pokrenuo Balkankult.

Shvatam ovaj sastanak i ovu inicijativu kao jedan podsticaj, možda čak, hajde da budemo malo stroži – kao opomenu. Mora se opomenuti sa kakvim neiskorišćenim fondom raspolaže Srbija. To je kao da nudite jedan rudnik gde sasvim sigurno znate da ima zlata, jedino se mora rešiti ko će taj rudnik da otvori. Valjda će doći neko koga će to zanimati, pa će ga otvoriti.

Profesor dr Dragan Bulatović

KOMENTAR

Akademik Medaković je rekao jednu ključnu reč kad je u pitanju pravni aspekt zaštite dobara. Upotrebio je reč koordinacija. Stevan Tomić, podsetiću starije, a mlađe da upoznam da je bio jedan od najboljih eksperata pravne zaštite u Republičkom zavodu do penzije, 1957. godine je objavio knjigu Pravne zaštite spomenika kulture Jugoslavije. Dvadeset godina posle toga napravio je jednu analizu u kojoj najviše govori o neefikasnosti zakona.

Zaključak je pravnika, ne moj, ja nisam pravnik, da Stevan Tomić zapravo ukazuje na neophodnu koordinaciju opšteg zakona o kulturnom nasleđu sa 17 drugih zakona. Zakon o kulturnom nasleđu ništa ne znači ako nije koordinisan, pretpostavljate sa kojima. Sa svim.

Kako izvesti to u pravnom smislu, da li je to moguće? U jednom društvenom uređenju gotovo da nije bilo moguće, znate na koje mislim, ali moderna Evropa ne poznaje jak

mehanizam koordinacije tog broja zakona. Jedino što je izvodljivo rešenje to je pomenuta, profesor Medaković je rekao, nacionalna strategija o kojoj se govori od kad ja mogu da pamtim. Nikada nije napravljena, sada se naziva strategijom.

Mislim da je, nažalost, propuštena šansa da se posle promena društvenih u Srbiji prvo napravi strategija, pa da se onda krene u privatizaciju. Sada nam ne znači mnogo ta strategija. Već je sa privatizacijom otišlo nešto što se prema svojstvima ubraja u našu baštinu.

Jedina strategija koja nam je sada ostala, da ne mislite da sada lamentiram uzalud, jedina strategija koju još nismo stigli da usvojimo - jeste strategija održivog razvoja. Ona je velika šansa i u nju može da se smesti ta neophodna koordinacija svih zakona i da se ne desi više da jedan ministar neće da primenjuje zakon. Zakoni će morati strateški da se uvežu tako da neće delovati ni u banalnim situacijama, kada meni lično nešto treba, ni u situacijama od opšteg društvenog značaja, ako nisu u vezi. Dakle, to je ona strategija održivog razvoja koju naš parlament izbegava da usvoji, čini mi se da je to poslednja šansa.

Novica Antić

NACRT NOVOG ZAKONA O KULTURI

Hteo bih da u ime Ministarstva kulture pozdravim učesnike ovog skupa i da se zahvalim Balkankultu i Vukovoj zadužbini koji su organizovali ovaj zaista značajan...

Kao što mi sada u Ministarstvu kulture od proleća pokušavamo da uradimo, naravno ne možemo baš da uradimo nešto što je 20, 30 i 50 godina unazad čekalo neko svoje vreme, ali u skladu sa svojim moćima i znanjem pokušavamo da makar započnemo neke stvari. Ono što je bitno za ovaj segment muzeologije je nekoliko zakona koje smo započeli i mislim da ćemo ih u doglednom nekom vremenu i dovršiti. Prvi zakon je Nacrt zakona o kulturi koji je krovni zakon i koji zapravo ne reguliše pretežno muzejsku delatnost već postavlja nekakve okvire za kulturne delatnosti, međutim ono što je bitno u tom zakonu je to da smo mi sada zapravo njime izjednačili tzv. javno-pravne i privatno-pravne subjekte u kulturnim delatnostima, odnosno dali smo pravni odnos i mogućnost da se osnivaju privatne ustanove kulture, pa u tom smislu i privatnih muzeja. Napravili smo, znači, jednu podelu na javne ustanove kulture i samo na ustanove kulture, neće imati ono privatno... Privatno obično implicira kao da je nešto lično, nešto subjektivno, a to zapravo ni malo nije ni lično, ni subjektivno pogotovo kada su kulturna dobra, u ovom slučaju pokretna kulturna dobra u pitanju. Taj pravni osnov će omogućiti da se posle dugog niza godina konstituišu i osnuju ustanove kulture i oblasti muzeologije čiji su osnivači fizička lica ili drugi subjekti, oni koji nisu da tako kažem, država. S druge strane, omogućili smo ovim zakonom pristup budžetskim sredstvima i tim i takvim ustanovama kulture, što znači i privatnim muzejima. Na dva način –

pre svega putem mogućnosti, ne mogućnost nego obaveze raspisivanja konkursa za finansiranje delatnosti tih ustanova, i to na svim nivoima počevši od opštine pa do republike, na drugi način tako što smo predvideli čak i jednu mogućnost finansiranja, upravo ono što je akademik Medaković govorio, ne može jedan muzej da radi a da mu se ne plaća struja ili da mu se ne plaća voda, telefoni iitd. Znači mogućnost da budžetskim sredstvima, pod naravno određenim uslovima te i takve privatne ustanove budu putem višegodišnjih ugovora vezani i da im budu plaćeni i ti materijalni troškovi bez kojih oni zapravo ne mogu da žive i da rade.

I najbitnija stvar po meni je nešto što je začetak onoga što zovemo kulturnom politikom a to je ovim zakonom je predviđena obaveza donošenja programa kulturnog razvoja koji mora da donse Narodna skupština Republike Srbije. O neakvim strateškim pravcima, o neakvim pokazateljima koji će se naravno ticati i zaštite kulturnih dobara i u tom smislu i prezentacije odnosno muzejske delatnosti. To su neke stvari koje reguliše ovaj zakon.

Bitnije za ovaj dan i za ovu temu je to što smo mi započeli izradu zakona o muzejima i muzejskoj delatnosti. Komisija već radi, imala je nekoliko sastanaka, zapravo ovaj zakon će tretirati problem zaštite pokretnih kulturnih dobara, problem osnivanja i rada muzeja, te u tom smislu i razgraničavanje onoga što sada zovemo narodnim muzejima, nacionalnim.

Nije to samo pitanje muzeja, tako je i kod biblioteka. Znači pitanje naravno kontrole, zaštite, uslova pod kojima će se osnivati ti privatni muzeji i jedno vrlo bitno pitanje, a to je pitanje koje se takođe tiče i privatnih muzeja, jer privatni muzej pre svega po našem mišljenju treba da se izdržavaju neakvom svojom delatnošću, pitanje prometa pokretnih kulturnih dobara. Vi znate da je to sada na vrlo arhaičan način rešeno, da antikviteti, pokretna kulturna dobra, sve to ide po onom staru sistemu neakvih rešenja Ministarstva kulture, to zahteva jednu birokratsku proceduru koju prosto Evropa ne poznaje. Međutim da bi se uvela drugačija praksa potrebno je da naše ustanove zaštite imaju puno bolji sistem na osnovu koga će moći da kontrolišu i da praktično automatski izdaju sertifikate i dozvole za izvoz pokretnih kulturnih dobara.

Sve su to pitanja koja smo mi sada započeli, to mi ne radimo sami, radimo naravno u saradnji sa stručnjacima sa ljudima iz struke i u tome kada dođe do jedne faze će biti potrebna pomoć i svih vas. Takođe pitanje zbirke, veoma važna stvar. To će se tretirati da li su to zbirke u sastavu ili su posebne, i na to se nadovezujem na još jedan zakon koji radimo to je zakon o zadužbinama, fondacijama i fondovima. Moram da kažem da nažalost, kada bi oni veliki ljudi neki mnogi kojio su ovom narodu i građanima svima ove zemlje ostavljali svoje zadužbine u kojima postoje mnoge značajne zbirke, da kada bi oni danas bili živi debelo bi razsmilili da li bi to ostavili društvu i državi.

To je naša stvarnost koja nije od danas, koja dugo egzistira, mi smo i tu pokrenuli radnu grupu koja radi jedna novi zakon koji će se delimično ticati i ove materije. Neke konkretne stvari koje smo uradili, saradnja sa privredom, privreda treba da finansira,

međutim imamo danas situaciju da mi zapravo i ne znamo šta privredni subjekti imaju, a imaju mnogo stvari.

Proces privatizacije teče, zahuktava i 2008. se završava. Što znači do 2008. ono što nije društvena svojina, vi znate da ima puno preduzeća koja treba da se privatizuju. Na žalost, mnoga pokretna kulturna dobra su nam tako i otišla u ruke vlasnika koji se staraju ili ne staraju o njima, međutim neke zbirke, neka dobra su zaslužila da zapravo ostanu na neki način u vlasništvu države, odnosno muzeja, arhiva itd.

Mi smo upravo u petak zaključili jedan protokol obavezujući sa Agencijom za privatizaciju po kojoj Agencija za privatizaciju Ministarstvu kulture mora da dostavlja sve podatke o svim subjektima koji se privatizuju, a onda nadležne ustanove zaštite odlaze u nadzor, pogledaju šta tamo ima, da li ima predmeta koji treba da imaju svojstvo kulturnih dobara, naprave evidenciju, kategorizaciju, odrede mere zaštite i ukoliko su to zbirke, one ne smeju da se rasparčavaju, a ukoliko su to zbirke ili pojedinačni predmeti, odnosno kulturna dobra koja zaslužuju da budu otkupljena od strane države po pravu preče kupovine, ona će biti i otkupljena.

Tako da i na taj način prosto želimo da zadržimo i očuvamo ono veliko blago koje je sada u posedu tih subjekata koji se privatizuju, ako je nam tako negde izmiče kontroli. To su osnovne stvari koje bih ja sada želeo da vam kažem, naravno ovo nije mali posao, pogotovo zakon o muzejima i muzejskoj delatnosti. Trebaće nam pomoć i mi ćemo tu pomoć tražiti i od Balkankultura i od Akademije nauka i od svih subjekata koji mogu i znaju da nam pomognu i nadam se da ćemo negde do proleća naredne godine i sa ovim zakonom stati pred Narodnu skupštinu.

Dimitrije Vujadinović

KOMENATAR

Zahvaljujem se gospodinu Novici Antiću na ovoj informaciji šta se događa u našem Ministarstvu. Samo bih hteo jedan mali komentar da kažem vezano za ovo što je gospodin Novica Antić rekao. Nesumnjivo da Ministarstvo radi koliko je moguće u ovim uslovima, nesumnjivo je da je u ovim dosadašnjim našim vladama od demokratskih promena kultura ipak bila na marginama i mislim da sve ono dobro što očekujem da će proisteći iz Ministarstva kulture nije dovoljno ako se druga ministarstva i drugi sektori ne uključe.

Nije pitanje muzeologije samo pitanje Ministarstva kulture i ne sme da bude. To mora biti pitanje i svih drugih sektora, od ministarstva ekonomije, spoljnih poslova do ministarstva za socijalna pitanja. Na kraju krajeva, govorimo o nekim ljudima koji tu treba da budu zaposleni, da primaju određena sredstva ili dotacije, a Ministarstvo kulture nije nadležno da vodi socijalnu politiku, zna se ko to vodi.

Tu vidim jedan veliki problem, ne na nivou Minsitarstva kulture nego na nivou cele vlade, a to je da se jednostavno međusektorski pristupi svakom od ovih problema koji su vezani za kulturu, a pre svega tu mislim na nemogućnosti koju je profesor Medaković izgovorio kada je uzimao primere iz inostranstva Francusku, Nemačku itd. a to su što je jako važno, poreske i fiskalne olakšice i subvencije za ljude koji imaju svoje privatne zbirke i kao što je prof. Medaković rekao većina tih ljudi, većina vas to radi iz entuzijazma, ljubavi, strasti, ali nije to dovoljno.

To je neophodno, ali nije to dovoljno!. Da bi bili dovoljno mora država da se umeša, ne tako što će samo da interveniše preko budžeta, to je samo jedan od instrumenata, a gde su drugi instrumenti. Mi ćemo kasnije, govoriti o mešovitoj ekonomiji, ono što je profesor rekao, gde je privreda, svi oni moraju biti uključeni ali ne tako što će to zavisiti od njihove dobre volje, nego što će biti i određenim instrumentima državne politike stimulisani da investiraju, da pomažu, da doniraju muzeje, privatne zbirke itd.

Akademik Dejan Medaković

KOMENTAR

Naravno, vrlo sam obradovan naporima koje, ako smem reći, mlađa generacija iz Ministarstva ulaže u sređivanju tog inače, neprijatno mi je da kažem haosa, ali ipak se usuđujem baš to reći. Dakle, da se sredi jedan kaos.

Ono što bih želeo da kažem, to je da pošto ste pomenuli Zavode za zaštitu spomenika kulture, oni će biti jedan neminovni faktor i jedan neminovni saradnik najbliži. Osnovna boljka i to mogu da kažem potpuno odgovorno naše zaštitne službe nisu sjajni zakoni koji su dugo i mukotrpno pravljeni o zaštiti spomenika kulture.

Problem je što je to postepeno opadalo u smislu efikasnosti. To su zakoni koje niko ne poštuje i sami konzervatori su se pomirili s tim da su nemoćni. Tu se posle pojavljuje nesaradnja između zavoda, a oni nisu dva neprijateljska tabora, oni bi morali koordinirati svoje aktivnosti, jer ne može se raditi ozbiljna zaštita bez zaštite prirodnih retkosti.

Dr Dragan Bulatović

STANDARDI MUZEJSKE DELATNOSTI I USLOVI ZA JAVNI RAD PRIVATNIH KOLEKCIJA

Tema skupa podseća najpre na jednu protivrečnost u kojoj stoje pojmovi privatnost i muzej. Muzeji su baštinske ustanove u kojima se na osnovu opšteg sistema vrednosti generišu procesi očuvanja pamćenja. Taj proces podrazumeva individualizaciju svedočanstvenih vrednosti u značenjski bogatim predmetima koji su u nekoj stvarnosti (koje

više nema ili upravo ističe) bili izraziti predstavnici roda ili vrste. Na svojevrsan način se posvajanje opštih vrednosti izrađa u procesu pojedinačnog prepoznavanja, personalizacije. Ovaj proces je moguć samo ako je aktivna potreba pojedinca, ako imamo «htenje» da upamtimo. Tako je u baštinskoj, pa i muzejskoj **ličnosti** privatnost podrazumevajući izvor istinitosti. Samo je u različitim vremenima socijalizacija tih procesa bivala, kad izrazito personalna (tačnije u ličnosti kolekcionara ostvarena slika opšteg htenja), kad izrazito kolektivna (tačnije, kolektivno sprovedena ideja jednog «diktatora», apsolutiste).

Ako bi se reklo da muzealizacije bez privatnosti nema, ne bi se doprinelo smanjenju diskrepancije koja postoji između javnih i privatnih muzejskih institucija. Najpre zbog toga što zakon reguliše status institucija, a tek potom delatnosti. U važećem, starom zakonu, socijalizacija jedinstvene potrebe baštinjenja obavljena je po opštem principu socijalističke utopije, a prava preneti na institucije koje provode doktrinarnu praksu u kojoj se potvrđuje kolektivna svojina. Ne samo naše, bivše društvo, nego i mnoga u modernoj istoriji nastojala su da javnošću podržavljanih individualnih delatnosti, potru privatnost u njima. Ne samo iz svojinskih razloga, nego pre svega zbog potvrde ispravnosti ideologije društvene promene. Instrumentalizacijom privatne delatnosti baštinjenja, potvrđivan je identitet zajednice a njegovi legitimiteti nalažen u predmetima kolekcija. Ovi su, pak ostajali bez svojih autentičnih tvoraca. Baštinarstvo je uspešno socijalizovano, samo je, moglo bi se reći, «otac nepoznat». To je i ključna tačka ranjivosti (ako je tvorac nevažan, onda je i «dozvoljeno» nadomestiti autentičnost svedoka dokumentom drugog reda / kopija, falsifikat, novotvotvorevina po starim uzorima) doktrinarne zaštite i moguće je ilustrovati mnogim, bolnim primerima. Stanje ukinute privatnosti, podstiče, kao i svako stanje zabrana, kako upozorava Andre Šastel u svojoj raspravi o pojmu baštine, krypto kolekcioniranje. Zahvaljujući toj istorijski važnoj zakonitosti, baštinski korpus se popunjavao (krpio) u onim vremenima velikih društvenih promena koje donose promenu zvaničnih državnih stavova u kojima novi sistemi vrednosti traže svoje istorijske i baštinske potpore, upravo iz privatnih kolekcija.

No, baština u socijalnom smislu presudno počiva na rimskoj građanskoj instituciji *patrimonium*, pravu nasleđivanja i obavezi očuvanja i produženja naslednih obaveza. Kao i pre 2 milenijuma, ovo pravo i danas reguliše odnos individualnog i opšteg jer sankcioniše obavezu nasleđivanja. Iz tog kauzaliteta jasno se individualizuje baštinska obaveza u odnosu na opšte, sveukupno dobro (ne smeš zapustiti svoje imanje jer ćeš tako ugroziti drugog, a svi zajedno imamo samo jedan domicil – planetu Zemlju, rekli bi ekolozi). *Pravo i obaveza* je, zapravo, formula održanja opšteg dobra: onaj koji nasleđuje svojim imanjem uvećava, ili održava u bogatstvu, opšte imanje; prenošenjem imanja uvećava naslednikovo, a odstupa, patrimoniumski spokojno u svom titularnom učešću u opštem dobru.

JAVNO DOBRO, DRŽAVNA BRIGA I INDIVIDUALNA INICIJATIVA

Šta je, dakle zajedničko u privatnom i javnom interesu baštinjenja?

Jedan domicil, znači da je baština zajednička briga i postoji jedinstvena obaveza institucionalne brige o nasleđu.

Mera vrednosti u individualizaciji baštinskih vrednosti. Baština je javna potvrda opštih vrednosti iako se formira iz individualnih potreba i kroz privatne aktivnosti identifikacije vrednosnih svojstava. Iako uvek kažemo, *ovo je za mene važno i vredno*, u tom trenutku koristimo kao relaciji neki od poznatih ili prihvaćenih sistema vrednosti.

Individualizacija pokreće «privatnu» inicijativu za stvaranje «baštinskih fondova». Ako se desi umnožavanje individualizacija, onda u harmonizovanim zajednicama može da se desi da privatna inicijativa pređe u društvenu aktivnost (nacionalni trezori: Britanski muzej nastaje prihvatanjem i otkupom privatne zbirke, pa nastavlja i, u imperijalnom ključu, uvećava jednu važnu kulturnu misiju. Privatna investicija finansijske imperije, proizvodi u ključnom trenutku muzealizaciju moderne i žive umetničke produkcije: Rokfeler i MOMA). Ako i ne dođe do idealne harmonizacije, ostaje često vrlo dragoceno: da je garancija očuvanja nacionalnog trezora u očuvanju pamćenja, a ono dolazi iz prepoznavanja mere vrednosti u individualnim selekcijama u kojima se neki subjekti posvajaju kao «lično vredni».

Šta je specifično u individualnoj inicijativi sakupljača?

Aktivnost koja pokriva **slobodu individualizacije** baštinskih svojstava, a zapravo daje legitimitet «javnom dobru» (trezoru), jer pojedinačno potvrđuje «meru vrednosti». Tako se može reći da je ključ baštinjenja u individualizaciji, sa jedne strane **doživljaja posvajanja baštinskih vrednosti od strane svih baštinka**, a sa druge strane u **regutovanju svedočanstvenih subjekata** bivše ili aktuelne stvarnosti.

Aktivnost koja pokriva **efemernost stvarnog** života u trezorskom smislu, nasuprot javnih trezora koji «duže» pojave stalnosti, učestalosti, zakonitog ponavljanja, koji rečju odslikavaju naučno istraživačke ciljeve jedne zajednice.

Aktivnosti koje pokrivaju **alternativnu** stvarnost javnoj, državnoj tezauraciji. aktivnosti koje zamenjuju, nadomeštaju, trajno ili privremeno izostalu državnu inicijativu (periodi društvenih kriza), izostanka pravovremene verifikacije pozitivne prakse – naučne ili socijalne.

Uloga privatnog i socijalna regulativa.

Privatna inicijativa svoju prednost crpi u nesputanoj individualizaciji potrebe za zbiranjem koja podrazumeva:

1. slobodu izbora po snazi motiva u izvornom ličnom doživljaju
2. fleksibilnost organizacije zadovoljenja kolekcionarske potrebe
3. doslednost i istrajnost u poštovanju sopstveno «kreirane» koncepcije

Socijanu regulativu karakterišu

nedostatnost doktrinarne zaštite (socijani aspekt nema zakonsku uređenost)

strategija društvenog razvoja (kao bazični generativni dokument je nedostatna)

šansa održivog razvoja (je za sada teret privrednoj rentabilnosti)

BAŠTINA JE **RESURS**, termin iz ekonomske teorije koji pokriva i takozvani standard života, što je još uvek ekonomska kategorija, ali i obrazovanje i kulturu (doduše i njih u smislu ekonomičnosti i isplativosti). Ako smo uporni, lako se vidi da ekonomska teorija priznaje OIKONOMI, *ikonomi*, kao doktrinu **dobrog gazdovanja** ili organizacije života u jednoj zajednici koja obezbeđuje njeno **održanje**. Ako mislimo na istorijsko značenje ovog termina, jasno je da se radilo o manjim zajednicama (manastirske zajednice, gradovi - čak i kada su bile državnice) koje su kao glavni opšti zadatak imale zaštitu i održanje sopstvenim resursima (ilustrativni su trenuci opsada neprijatelja), njihova doktrina mora da spada u **dragoceno nasleđe**.

Dakle i u savremenoj ekonomskoj teoriji obrazovanje i kultura koštaju, a isplativi su onoliko koliko doprinose ekonomskom razvoju. Ako je doktrina održivosti **nasleđena**, znači da je neko investirao u njeno pamćenje i tada će se ceniti kao sopstveni resurs. Naravno, tragična je ona situacija kada sopstvenu doktrinu uopšte ne shvatamo kao resurs (ili je ne poznajemo dovoljno), pa se među **doniranim doktrinama** ne snalazimo, nemamo poredbenu meru poredbenog sopstvenog i drugog iskustva, a tada prevlada linija manjeg otpora pod formulom: *darovnom se konju zubi ne gledaju*.

Dragocenost nasleđa potvrđuje svaki dobar majstor koji obrazuje boljeg majstora na sopstvenom i iskustvu prethodnika i drugih najboljih. Dobar majstor odražava meru vrednosti i održava kulturu (tehničku i svaku drugu). Dobra kultura garantuje i mogućnost dobrog pogleda u budućnost, ona je osnova strategije održanja i prosperiteta.

Strategija održivog razvoja, nažalost čita se površinski. U njoj se, u zaštitnom smislu prepoznaje turizam, katkad specifikovan kao *kulturni*, a on prepoznaje eksploataciju baštine (baština mu se podaje, rekao bi Sloterdijk, a budući je tradicionalno shvaćena kao nešto odavno mrtvo, to je prilično gadan primer nekrofilije). Izlaz iz morbidne situacije je samo jedan: baština nije skup davno nestalih aktera i odavno urušenih objekata ili funkcionalno izmenjenih dragocenosti po trezorima. Baština je aktivno sećanje i živo trošenje iskustva, zapravo nezaboravljena mera životnih vrednosti.

Da se ne bi pomislilo da se radi o bežanju iz ekonomskog diskursa u poetski, podsećamo na sledeće. Bez svake sumnje, u **ekonomskoj formuli društvene vrednosti proizvoda**, kada je u pitanju baštinska delatnost, **pojavljuje se informacija**, a ona poslednjih decenija ima svoje izuzetno tržišno mesto (berze i sl). Dakle, ono što se blagorodno «otuđuje» sa tela baštine je informacija o svedočanstvenom bogatstvu, višeznačnosti kojom se objekti i baštinski događaji nude konzumentu. Nije više pitanje kako **to** nudi baštinski fond, a ne škola. I škola se napaja na neposrednim svedocima vremena, pa tek na interpretacijama (teorija i praksa «aktivnog učenja»), a baštinski fondovi su izvorišta na koja se ide aktivno, svojom voljom, naprotiv gonjeni potrebom ...

BAŠTINA KAO «ZAŠTIĆENI PROIZVOD»

*Šta je **garancija vrednosti** u baštinskom brandu?*

Izvesno i jedino, standardi delatnosti; oni odgovaraju na zahtev za *garantovanim poreklom*. Profesionalno delovanje garantuje istinitu informaciju o svedočanstvenosti nasleđa. No, za baštinski fond neophodan je minimum standarda koji ga tretira kao *živi korpus*. Ovo već podrazumeva ne samo predmetnu zaštitu i kolekcioniranje nosilaca baštinskih informacija (njihovu stručnu, multidisciplinarnu, tipološku ili morfološku trezorsku obradu) već očuvanje svedočanstvenih procesa u materijalnom i nematerijalnom vidu, tj zapamćivanje i mogućnost oživljavanja i ponavljanja saznanjnih procesa. Onako kako je to moguće u muzeju hleba koji miriše na kvasac.

Kako je to izvodljivo?

U svakoj delatnosti baštinjenja važna je harmonizacija svih subjekata kojima je nasleđe prirodan, inspirativan, obavezujući ili interesni prostor rada (počev od intimnog kolekcioniranja do referalnih državnih obaveza dokumentovanja).

Harmonizaciju vodi:

(A) dobro predviđanje (već studije razvojnih planova moraju da pođu od baštinskih iskustava)

(B) i sinhronizovane akcije investicija: onih stvarnih, ekonomskih, i onih duhovno strateških, obrazovnih i kulturnih.

(C) U pragmatičkom smislu, to je delatnost dosledne primene i stalnog unapređenja standarda u oblastima:

multidisciplinarne sertifikacije (naučno-stručna obrada) fondova

zaštite korpusa baštine:

kao nosilaca, trezoriranjem fondova i

kao značenja (dokumentovanjem fondova)

eksploatacije fondova (sektorska - horizontalna i vertikalna povezanost subjekata i ustanova baštinjenja, i međusektorska – horizontalna i vertikalna povezanost korisnika baštinskih dokumentacionih i živih resursa, od naučnih, obrazovnih, upravnih, privrednih subjekata i ustanova do kulturnog turizma i produkcije zabave i uživanja).

Ad A Strateški posmatrano, neophodno je potvrditi kroz sva dokumenta, kao i potvrditi u neposrednoj primeni, da **baštinski korpus čini svekoliko nasleđe** prirode i njenih mena koje čovek beleži zajedno sa svim drugim tragovima i belezima njegovog prisustva. Potom, potvrditi da je samo **neprestano korišćenje baštinskih iskustava** i održavanje njenih vrednosti garant pouzdanog pamćenja i razumevanja procesa u kojima su nastajali svedoci prošlih vremena. Samo «oživljavanje baštine» kao iskustvo obezbeđuje jasniju sliku budućnosti.

Strateški prioritet dat baštini omogućio bi disperziju baštinske delatnosti na njene prirodne generatore i nosioce: oni koji imaju tu okolnost da žive neotuđeni od prirode bili bi neposredni čuvari, kustosi, konzervatori, propagatori, u uslovima «održivog» razvoja u svojevrsnim «eko muzejima», kako ih je svojevremeno nazvao Žorž Anri Rivijer. Ona većina otuđenih, borila bi se u rasponu raspoloživih mogućnosti, od udruženja za zaštitu potrošača do programski odbora elektronskih medija i raspodele budžeta, da vrati baštinsko iskustvo održanja. Njihov put do kustoskog statusa biće dug i neizvestan i ostaće tako zauvek, ako se u strategij obrazovanja ne utka iskustvo baštinara. Naravno, radikalno se može intervenisati samo u oblasti obaveznog obrazovanja, a u ostalim vidovima treba propagirati sisteme vrednosti koji su se bar nekoliko puta u istoriji potvrđivali kao poželjni za sve članove zajednice.

Ad B Strategije razvoja sigurno nisu za ignorisanje, a disperzija nadležnosti u baštinskoj delatnosti treba da dobije svoju regulativu. Da se ne radi o utopiji potvrđuje i *ad hoc* načinjena tipologija privatnih muzejskih inicijativa. Naime, može se reći da dobar broj privatnih muzeja koristi značenje koje se odnosi na **ideju istorije**, pa pokušava da je muzealizuje izborom nekih «tipično epskih» predmeta (sablja, top, kašikara) koristi ideju muzeja kao očuvanje sopstvenih uspomena (ambijentalne inscenacije koje rekonstruišu nestale prostore i događaje (bivša staništa – dvorce, palate, brvnare-kafane, salaše-kafane, vodenice-kafane)koristi slučajno nađena dokumenta u kojima otkriva, sebi i drugima bivša vremena puštajući da dokumenta sama govore.

Ni jedan od ovih tipova, kao verovatno ni drugi slični, ne bi u strogom normativu pripadao baštinskoj delatnosti, ali loše bi bilo ne priznati da je kod svih delovao isti, a ključni mehanizam baštinjenja: sačuvati i koristiti, makar za zadovoljstvo otkrića i saznanja.

U strategiji baštinjenja, ovi oblici čuvara pamćenja imali bi edukativnu podršku i bili partneri u širim akcijama. Iskustva drugih zajednica govore da, naročito u manjim sredinama, sve njih može najbolje da objedini **društvo za negovanje istorije i sl.**

No, pravi izazov za stratege baštinjenja bile bi one privatne inicijative koje su krunisane fondovima – kolekcijama, zbirkama. Po, takođe gruboj tipologiji, privatne kolekcionare možemo gledati kao one:

koji su svesno sakupljali

koji su nasledili svedočanstveno vredne celine

koji su u istorijskom sledu postali baštinici uspomena koje su iz privatnog prešle u javni značaj (memorijali znamenitih ličnosti)

U praksi, po prirodi stvari država je u slučaju spomenički vrednog nasleđa u privatnom vlasništvu morala da interveniše - pomogne. Takođe i po pitanju memorijala, postojali su mehanizmi (javno mnjenje) da se dobije neki vid državne brige. Svesni kolekcionari, po pravilu imaju državni, javni tretman samo ako se pojave u nekom od vidova poklonodavanja.

Ad C No, mimo dosadašnjih iskustava, **svaki vid posedovanja, brige, upotrebe, prezentacije i popularizacije** treba **kao deo opšteg dobra da ima podršku zajednice**. Državna briga bi osim **registra (pravne zaštite) dobara od nacionalnog značaja**, morala, **sistemom katalogizacije** da podrži evidenciju (potvrđivanje) baštinskih celina i objekata, da pruži **stručnu pomoć u obradi i dokumentovanju** sabranih celina u privatnom vlasništvu, **da omogući preventivnu zaštitu muzejski verifikovanih kolekcija**, da pruži **stručnu pomoć u prezentaciji** kolekcija i da ih preko **jedinstvenog imenika učini dostupnim** svima za kontaktiranje.

Svi vidovi podrške kada su u pitanju predmeti i celine visokih kategorija, treba da pripadaju **obaveznom vidu**, u registru i prevenciji, a ostalim da se omoguće stručni programi, koje bi realizovali uz pomoć davalaca koji bi imali poreske olakšice za donacije u delatnosti baštine.

Minimum standarda koji bi zakon sankcionisao za samostalnu baštinsku ustanovu bio bi jedinstven za javne i privatne. Zakon već predviđa registraciju delatnosti iz oblasti muzejskog i baštinskog rada u okviru nematičnih sistema. Isti bi model trebalo primeniti i na privatne kolekcije i zbirke kada ne postoje uslovi da oni samostalno deluju.

Karakter muzejske ustanove i pravo na ime uslovljeno je postojanjem fonda koji po svojoj strukturi, kao i karakteristikama činilaca odgovara zahtevima svedočenstvenosti (kada predmeti čine svojim svojstvima i uzajamnim odnosima u celini pouzdan – naučno proverljiv - izvor svedočanstava o nekoj prošloj stvarnosti). Dokumentovanje fonda je potvrda njegove vrednosti i prvi postupak zaštite. Dokumentacija fonda verifikovanog kao spomenički vrednog, mora biti javna. Shodno verifikaciji fonda neophodno je odrediti uslove trezoriranja.

Po ispunjenju ovih uslova fond se imenuje kao *kolekcija*, *zbirka* ili *muzej* – ovo samo ako ima uslova da uđe u javnu eksploataciju i ponese i druge, pre svega edukativne, naučne i zabavne funkcije. Uslovi se mogu ostvariti i posebnom saradnjom utvrđenom ugovorima sa matičnom (prema vrsti muzejskog materijala ili administrativnoj nadležnosti) institucijom, obrazovnom institucijom, kulturnom ili turističkom organizacijom, a sve one dakako mogu biti i privatne.

Hristina Mikić

EKONOMSKA ODRŽIVOST MUZEJA

U brojnim zemljama potvrđena je potreba povezivanja ekonomske politike i politike razvoja kreativnog sektora. Ovakva orijentacija pred kraj devedesetih godina označila je početak stvaranja tzv. privatno-javnog partnerstva u kulturi, odnosno početak uspostavljanja okvira za mešovite vlasničko-svojinske odnose u kulturnim delatnostima. Pri tom spostavljanje ovog balansa između privatnog i javnog vlasništva u kulturnim delatnostima,

zemlje postižu sa manje ili više uspeha, u zavisnosti od istorijskih prilika, privrednog razvoja i društvenog uređenja.

Ukoliko se posmatraju međunarodna iskustva, evidentno je da uspostavljanje sinergijskih odnosa između privatnog i javnog vlasništva u kulturnim delatnostima zahteva aktivnu državnu politiku koja je usklađena sa postojećim tržišnim uslovima i međunarodnim odnosima. U zemljama jake tržišno-liberalne orijentacije često se susreću stanovišta da je politika razvoja kreativnog sektora zapravo samo sektorska ekonomska politika. S druge strane, zemlje u kojima se sektor u kulturi tradicionalno razvijao uz jako prisustvo državnog intervencionizma, politika razvoja kreativnog sektora posmatra se kao rezultat intersektorskog povezivanja kulture i ekonomije. Međutim, bez obzira na istorijske okolnosti i različite perspektive razvoja, većina zemalja ističe da su preduzetništvo, privatne inicijative i integracija kulturnog sektora u šire privredne okvire značajni činioci razvoja nacionalne ekonomije, ali i ekonomske održivosti samog kulturnog sektora.

Kontekst u kome se razmatra preduzetništvo u kulturnim delatnostima, podsticanje privatnih inicijativa i stvaranje osnove za ekonomsku održivost jeste perspektiva razvoja kreativnih industrija. U mnogim istraživanjima i strateškim dokumentima termin "kreativne industrije" se koristi u širem značenju kako bi se ukazalo na dinamičnu spregu između preduzeća, institucija, kreativnih preduzetnika i individualnih stvaralaca koji učestvuju u razvijanju, stvaranju i distribuciji kreativnih/kulturnih sadržaja. U tom smislu, koncept kreativnih industrija podrazumeva strateški organizovane kulturne delatnosti i aktivnosti kojima se komercijalno upravlja i koje obezbeđuju osnovu za ekonomski i društveni razvoj.

Iako su muzeji do devedesetih godina mahom imali društvenu funkciju kako u domenu obrazovanja, tako i izgradnje nacionalnog identiteta, danas oni sve više postaju ekonomski fenomen. Važno je istaći da različiti koncepti razvoja muzejske delatnosti najčešće čine sastavni deo celovitih programa integralnog razvoja nacionalne, regionalne ili lokalne ekonomije, pri čemu se teži ka postizanju što jače integrativne funkcije muzejske delatnosti. I upravo je to suština podsticanja ekonomske održivosti kulturnog sektora- stvoriti sistemske, pre svega tržišno-profesionalne uslove u kojima je funkcionisanje kulturnog sektora moguće i dugoročno održivo.

Muzejska ponuda predstavlja specifičan kulturni resurs za razvoj turizma, i osnovu za razvoj konkurentске prednosti u odnosu na druge turističke destinacije. Pri tom treba imati u vidu da je muzejski sistem svake zemlje satkan od raznih elemenata koji sa ekonomskog aspekta imaju različit uticaj na razvoj nacionalne, regionalne ili lokalne ekonomije. Tako na primer, jedan segment muzejskog sistema čine prestižni i u svetu poznati muzeji poput Luvra, Ermitaža, Gugenhajma itd. Muzeji ovog tipa predstavljaju resurs za razvoj turističke delatnosti zasnovane na prestižu i ekskluzivnosti. S druge strane, susrećemo muzeje čija se komparativna prednost zasniva na društvenoj, kulturnoj, istorijskoj ili nekoj drugoj atrakciji. Sa aspekta razvoja turističke destinacije moguće je identifikovati tri tipa atrakcija: primarne,

sekundarne i tercijalne.¹ Prestižni i ekskluzivni muzeji u svetu često predstavljaju primarne atrakcije – oni su osnovni element razvoja turističke destinacije i presudni za privlačenje turista. S druge strane, privatni muzeji najčešće čine sekundarne i tercijalne atrakcije – oni su lokalno značajni i popularni i/ili čine jedan element postojeće turističke destinacije. Tako na primer, u 1997. godini, 1718 muzeja u Velikoj Britaniji privuklo je više od 80 miliona posetilaca, a od tada broj posetilaca se godišnje povećava u proseku za 11%.² Međutim, razvoj turizma i privlačenje turista, nisu jedini razlozi sve većoj integraciji privatnih muzeja u planove razvoja lokalnih zajednica. Naime, izgradnja identiteta određenih mesta, regeneracija ruralnih sredina, jačanje endogenih faktora razvoja i ekonomska valorizacija prostora, a ponajviše razvoj lokalne ekonomije, sve više govore u prilog razvoju privatnih muzeja u najširem smislu te reči.

Kada se govori o privatnim inicijativama u muzejskoj delatnosti, tada se obično misli na širi kontekst kolekcionarstva koji se kreće od starih i retkih zbirki umetničkih dela, do različitih zbirki predmeta za svakodnevnu upotrebu. U Zapadnoj Evropi, razvoj privatnih muzeja većim delom je oslonjen na filantropske aktivnosti poznatih industrijalaca, bogatih kolekcionara i sl. Tako na primer, Ernst Beyeler fondacija u Baselu predstavlja jedan od najznačajnijih privatnih muzeja u Švajcarskoj. Kolekcija od 170 umetničkih radova klasične moderne umetnosti, privatno vlasništvo umetničkog dileru Ernst Beylera, postala je uz pomoć države, 1993. godine privatni muzej otvoren za javnost. Takođe je interesantan primer privatnog muzeja moderne umetnosti u Pragu. Muzejsku zbirku čini oko 700 dela čeških, poljskih i mađarskih umetnika, a osnovan je zahvaljujući kolekciji iz Fondacije Jana i Mede Maldkova, češke porodice iz SAD. Osim individualnog kolekcionarstva koje u Zapadnoj Evropi ima dugu tradiciju, ne treba ispustiti iz vida ni kolekcije vodećih svetskih korporacija. Tako na primer, među najpoznatijim korporativnim kolekcionarima izdvajaju se Nemačka banka koja poseduje najveću umetničku kolekciju na svetu sa preko 50.000 umetničkih dela; umetnička kolekcija Microsofta sa 4.500 umetničkih dela savremene umetnosti, kolekcija dela savremene umetnosti Erste bank grupe i druge. Interesantno je napomenuti i to da se u Evropi mnogo više susreću privatni muzeji koji prema vrsti pripadaju grupi umetničkih muzeja, nego ekonomsko-tehnički, istorijski ili kompleksni privatni muzeji.

Za razliku od umetničkih kolekcija koje su postale osnova za razvoj privatnih umetničkih muzeja, kolekcije predmeta za svakodnevnu upotrebu su više atrakcija, ali nije redak slučaj da se među njima nalaze i one koje imaju istorijsku, kulturološku, etnografsku ili umetničku vrednost. Preduzetništvo u privatnim muzejima mahom je vezano za ovaj drugi tip kolekcionarstva, jer ne zahteva visoke troškove osiguranja i održavanja kolekcija. Iako muzeji ovog tipa ne moraju ispunjavati u potpunosti standarde čuvanja, zaštite i održavanja

¹ Virtparh V. (2006) Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. stoljeću, str. 283. <http://hrcak.srce.hr/file/16373>

² Johnson P, Barry T. (1998) The economics of Museums: A Research Perspective, *Journal of Cultural Economics*, No. 22, str. 75.

ekspozata u zbirci, za njih se takođe koristi termin muzeji, sa ciljem da se ukaže na ekspozate koji su sistematizovani, koji prikazuju protekle periode, zaboravljene zanate i predmete, i koji posetiocima pružaju tzv. osećaj „putovanja kroz vreme“.

U Evropi, postoji i određeni broj privatnih muzeja koji su povezani sa istorijatom neke privredne delatnosti (pekarska industrija–muzeji hleba, industrija čokoladnih proizvoda–muzeji čokolade, kozmetička industrija–muzeji parfema, vinarska industrija–muzeji vina, prerada duvana–muzeji duvana itd.), čime oni čuvaju sećanje na istorijski razvoj date privredne grane, edukuju potrošače ili korisnike proizvoda o industrijskom razvoju određenih proizvodnih postupaka, doprinose pospešivanju tražnje za određenim proizvodima, a ono što je najvažnije, različitim oblicima delovanja približavaju svoje posetioce izvorima istorije i stvaralštva.

Ovaj tip muzeja može poslužiti kao pogodno tlo za rešavanje problema nezaposlenosti u određenim sredinama, i to naročito ukoliko se uporedo sa privatnom muzejskom delatnošću razvijaju i ostale komplementarne delatnosti i poslovi. Stoga je i uloga privatnih muzeja u razvoju lokalne ekonomije više posrednog, nego neposrednog karaktera. Atrakcija pojedine zbirke, njen dobar plasman i situiranje na lokalnu ili regionalnu turističku mapu, mogu doprineti mnogo više razvoju čitavog niza komplementarnih delatnosti–prodavnice suvenira, lokalni prevoz, restoranske usluge, predmeti starih zanata, eko-prehrambeni proizvodi i slično. Tako je na primer, selo Telečka koje broji oko 2000 stanovnika upisano na turističku mapu zahvaljujući malom muzeju duvana Pište Kovača, koji čuva stodvadesetogodišnju tradiciju prerade duvana u okolini Sombora.

Razvoj svake delatnosti, a naročito kulturnog sektora nije moguć bez aktivne uloge države. To znači da se različitim merama stvaraju uslovi u kojima privatni i javni sektor funkcionišu konkurentno i na partnerskim osnovama. Pri tom može se zapaziti da su programi razvoja preduzetništva u kulturnim delatnostima, mahom integrisani u programe razvoja kreativnih industrija. Tako su na primer, u Nemačkoj privatne inicijative u kreativnim industrijama podržane kroz program „Kreni-poslovna mreža za nove preduzetnike“, a njegov osnovni cilj je podsticanje preduzetništva i samozapošljavanja u kreativnim industrijama. Formiranje savetodavnih centara, pod okriljem ovog projekta, imalo je za cilj da pruži pomoć u domenu: unapređenja poslovnih veština i znanja preduzetnika i kreativnih stvaralaca, pronalaženja finansijskih sredstava za otpočinjanje preduzetničkog poduhvata, uspostavljanja i jačanja partnerske saradnje sa ostalim privrednim delatnostima, organizovanja specijalnih događaja, promocije preduzetništva u kreativnim industrijama itd.

Na kraju treba napomenuti, da razvoj preduzetništva u kreativnim industrijama i različiti oblici podrške u izgradnji intersektorskih veza nisu zasnovani isključivo na ekonomskim argumentima. Naprotiv, ovi procesi u isto vreme oslikavaju i aktivnu ulogu države da stvori prostor u kome njene kulturne specifičnosti i antropogene vrednosti mogu postati vidljive i prepoznatljive.

Da biste postali preduzetnik pretpostavka je da vam je potrebna izvesna stručna pomoć. Poznato je, dakle, i u svetu i kod nas, da veoma mali broj početnika u biznisu opstaje, 20 do 30 odsto ako su prepušteni sami sebi, a ako su pod nadzorom, ako imaju mentora, stručnu podršku, onda je veći postotak i veće su šanse za uspeh.

Preduzetništvo u Srbiji počinje da dobija neki svoj značaj i svoje mesto. Sve veći akcenat u ukupnom razvoju. Upravo se sada priprema strategija razvoja inovativnosti i konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i čitav paket mera će pratiti tu strategiju. Ona će biti gotova u prvom kvartalu ove godine, sada se sumiraju javne rasprave i već u sledećoj godini se kreće sa jednim većim brojem projekata koji upravo treba da podrže razvoj preduzetništva u svim oblastima, pa i u kulturi.

Dakle, šta je cilj? Napraviti dobar projekat bez obzira iz koje sfere delatnosti on dolazi i meni se čini da - ako dolazi iz ove sfere, da ima još veću težinu jer treba da promoviše jednostavno kulturu našeg naroda, da nas predstavi i turistima i, na kraju, da kroz edukaciju, kroz formalno i neformalno obrazovanje, da svest o našoj kulturi, onoj lepšoj strani svih nas, postane dostupnija.

Dolazim iz institucije koja se bavi nefinansijskom podrškom. Mi smo državna agencija i radimo u saradnji sa regionalnim agencijama i centrima koji su distribuirani širom Srbije i osnovni nam je cilj da pružimo podršku malim, srednjim preduzećima i preduzetnicima, nefinansijsku podršku. Ona podrazumeva edukaciju, mentoring, praćenje razvoja i rasta firme, informisanje firme, promociju, poslovno povezivanje, to je jedan širok spektar delatnosti kojima se bavimo.

Radimo na projektnom principu. Najpovoljnija je varijanta, već je ovde više puta pomenuto, da se udružite i da napravite zajednički projekat i da se na taj način nametnete i konkurišete i za nefinansijsku i za finansijske podrške. Ove godine smo prvi put imali mikrokreditnu liniju za početnike u poslovanju za koju su ravnopravno konkurisali preduzetnici i preduzeća iz svih delatnosti, iz zdravstva, obrazovanja... Kada se registrujete, kada postanete poslovni subjekt, imaćete pravo sa svojim projektima i pojedinačno da konkurišete.

Ono što je naša preporuka jeste da se naprave dobri projekti. Vi kad postanete poslovni subjekt, svejedno neka bude to i ovoj fazi fondacije, vi morate imati svoju poslovnu ideju. Morate je staviti na papir, morate za to potražiti stručnu pomoć. Ona dakle postoji u institucionalnoj formi kroz našu mrežu regionalnih agencija i centara. Ne znam dala bih vam kontakt pa možete i na našem sajtu da vidite gde su sve one raspoređene i kontakt-telefone.

Jako bi korisno bilo da se uspostavi veza sa turističkim organizacijama i to je neophodno baš u ovom domenu i jako korisno. Mi smo nastojali da pokrenemo jedan

projekat Nacionalni suvenir Srbije. Ovu priču o suvenirima gospodin Jeremja je dotakao, ali to je način podrške za profitabilno poslovanje iza tih originalnih suvenira, videli smo i u stranim muzejima kako to funkcioniše. Muzeji se promovišu, žive delimično od ulaznica ali uglavnom od tih suvenira, to nije neka filozofija.

Branislav Savić

KOMENATAR

Gdjo Vasić, da li Vi smatrate da bi i Vama (institucijama koje podržavaju preduzetništvo) trebalo neko dodatno znanje i povezivanje sa ljudima koji su specijalisti da bi se napravio poseban program. Ono što možda imamo u vidu, gospodin Vujadinović iz Balkankulta i još neki ljudi, da se možda napravi jedan poseban program koji bi pomogao ljudima koji bi osnivali privatne zbirke (muzeje).

Milena Vasić

KOMENTAR

Možda se može sarađivati sa vama ili ne znam već ko će biti nosilac, ali neko bi pomogao, to bi bio jedan otvoreni biznis inkubator za ljude koji sada razmišljaju, a nisu otvorili svoje kolekcije, želeli bi da naplaćuju ulaznice, da prodaju suvenire. Želja bi bila da se napravi poseban program za ovaj segment – privatne zbirke i muzeji

Anica Tucakov

DOBRODOŠLI U MUZEJ MOJIH STVARI

Vrednosti kolekcija i privatnih muzeja kao deo savremene kulturne produkcije

Voditi privatni muzej nije lako. Prema jednom ekspertu upravljanje muzejem 50% počiva na ljubavi, strasti kolekcionara, 40 % na mašti, 10 %, u ovoj računici čini novac.

Ovaj tekst zasnovan je, upravo. na onih 50% kolekcionarske strasti i neophodnih 40 % imaginacije, zanesenosti vlasnika zbirki, što velikim delom čini karakteristike i svih ljudi koji su odlučili da svoj život posvete kulturi. Odnosno o mestu i ulozi privatnih muzeja u savremenoj kulturnoj produkciji.

Verujem da smo svi već odavno upoznati sa novim tendencijama u muzeološkoj praksi, koja akcenat stavlja na doživljaj. Procenjuje se vreme koje posetilac provede u muzeju, čak i koliko provede ispred nekog dela ili u odredjenom izložbenom prostoru. Prošlo

je vreme kada su muzeji predstavljali samo mesta za kontemplaciju. Taj aspekt se, svakako, ni danas ne zaobilazi. Naprotiv, ali stvaranje prostora gde ljudi žele da udju, da krenu na put umetničkog istraživanja i otkrića, emotivne katarze, kao deo svakodnevne životne potrebe. Odlasci u muzeje više ne predstavljaju nešto za šta se opredeljujemo samo tokom praznika ili vikenda, već je to svakodnevna potreba. U tom smislu i mnogi svetski muzeji danas ne samo da proširuju programe, kreiraju posebne edukativne i porodične programe, već vođeni savremenim načinom života i menjaju uobičajeno vreme rada.

Analiza trenutne situacije / Izazovi

- Pozicioniranost u odnosu na postojanje gigant institucija
- Značajna promena u kulturnoj produkciji
- Diktiranje kulturne ponude (primer zbirke dela savremene umetnosti i njihovih cena na tržištu)
- Postojanje manje vremena / Veća konkurencija od strane onih koji maju veća sredstva za marketing
- Više onih koji se nadmeću za pažnju publike

Tokom 80-ih godina dolazi do naglog porasta u osnivanju novih muzeja u svetu i to naročito privatnih muzeja. Ono što iznenađuje je raznovrsnost zbirki, što je uočeno i na skupu posvećenom "Razvoju privatnih muzeja u Srbiji", da slična tendencija može da se prepozna i u našoj sredini.

U periodu kada su muzeji počeli delovati po principu velikih svetskih korporacija, čiji je najočitiji primer Guggenheim muzej, došlo je do nagle promene i u kulturnoj ponudi, u vidu osnivanja manjih muzeja, koji su počeli privlačiti sve veću pažnju javnosti, pozicionirajući se, ne samo kao snažni konkurenti gigant institucijama, već postavljajući se u poziciju da i diktiraju dešavanja na kulturnoj sceni.

Danas je, zato, veoma čest slučaj da mali, privatni muzeji privlače veću pažnju publike od velikih muzeja. Jedan od najočitijih primera u New Yorku jeste Frick kolekcija, zasnovana na zbirci koju je sakupio industrijski magnat Frick, a predstavljena u njegovoj originalnoj rezidenciji na Petoj aveniji, nedaleko od Metropolitena muzeja. Jer ono čime se

privatni muzeji danas mogu nadmetati sa velikim institucijama jeste važnost i autentičnost ambijenta gde su izloženi eksponati, sveobuhvatno bogatstvo doživljaja, interaktivnost, radost otkrića i obogaćivanje još jednim čudesnim delom života.

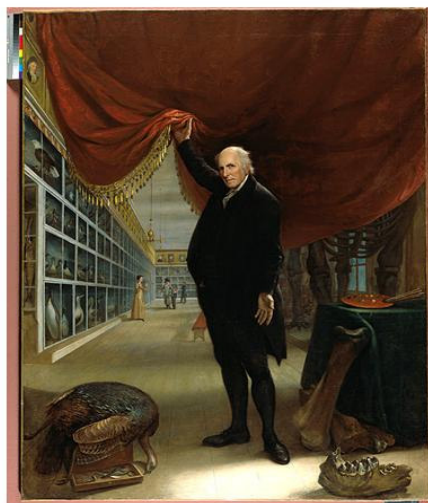
U isto vreme, fenomen osnivanja novih privatnih muzeja i kolekcija indikator je i nivoa razvoja i vitalnosti države, odnosno potrebe društva za više kulturnih aktivnosti i programa.

ŠTA MOTIVIŠE NEKOGA DA OSNUJE PRIVATNI MUZEJ ?

- Lični interes
- Strast prema kolekciji koju poseduje
- Osnajivanje korporativnog imidža

Ali svako od zainteresovanih mora voditi računa o pozicioniranosti svoje zbirke, odnosno o *cluster-ima*.

Rezultat – široka lepeza zbirki, koju i danas možemo videti među zbirkama koje poseduju učesnici ovog okruglog stola

Većina muzeja predstavlja proizvod dugogodišnje ili, najverovatnije, životne strasti kolekcionara. Nakon godina prikupljanja artefakata, kolekcionari odlučuju da ih stave na uvid javnosti.

Neko ima lični interes, privatnu opsesiju određenim artefaktima, neko želi da osnaži korporativni imidž. U našoj sredini zlatni egzemplar takve motivacije jeste regionalna kolekcija savremene umetnosti Erste Group banke, koja je postavila principe u našoj sredini kako privatne kolekcije banaka i korporacija treba da se osnivaju i po kojim kriterijumima formiraju. Komitet sastavljen od najeminentijih stručnjaka za savremenu vizuelnu umetnost iz celog regiona, postavili su ozbiljne principe na osnovu kojih su koncipirali uvaženu kolekciju, koja je predstavljena početkom ove godine, u okviru izložbe "Kontakt" u Muzeju savremene umetnosti.

Na svetskom nivou Deutsche Bank takođe predstavlja primer banke, koja je oformila kolekciju svetske reputacije, na osnovu sličnih principa.

Ali, čak i kada govorimo sa ovog aspekta, moramo danas koristiti ekonomsku terminologiju i reći da privatni muzeji moraju pronaći svoj *cluster*, odnosno nišu, mesto u kulturnoj ponudi grada. Nešto što nije pokriveno postojećom kulturnom ponudom. Svako od

zainteresovanih mora imati voditi računa o pozicioniranosti svoje privatne zbirke, tako da sve više i u našoj sredini prepoznamo raznolikost zbirki.

Tokom proteklih godina, sve je veći broj kolekcionara koji otvaraju različite forme izložbenih prostora - od uobičajenih prostora nastalih od skladišta, autentičnih kućnih ambijenata, do velikih muzeja, gde prikazuju dela iz svoje kolekcije. Ovaj trend je pojačan i povećanim javnim interesovanjem za kulturu.

I iako se čini gotovo nemogućim da ovi mali muzeji, zasnovani na ličnom ukusu kolekcionara mogu ugroziti velike vekovne institucije, zasnovane na širokim istorijsko-umetničkim narativima, u ovom trenutku njihovo osnivanje predstavlja snažnu promenu u umetničkom svetu, koja izjednačava ulogu kolekcionara i muzejskih profesionalaca, podižući cene umetničkih dela i omogućavajući privatnim kolekcionarima još veću ulogu u okviru namene kako će njihovi pokloni biti korišćeni.

Posebni fenomen predstavlja Crystal Bridges, novi muzej američke umetnosti, čiji je vlasnik Alice L. Walton, naslednica Wal-Mart lanca, koji je planirano da bude otvoren na jesen 2009. godine u Bentonville-u, Arkanzas, sa ciljem da se privuku turisti na lokalitet gde je osnovan prvi Wal-Mart 1962. godine, obezbeđujući novi imidž korporaciji.

Kolekcionarstvo samo po sebi postaje forma autoportreta

- **“Najautentičniji MYSPACE” danas Marc Glimcher, predsednik galerije PaceWildenstein, New York**
 - **Snaga transformacije kulturne scene**
 - **Mogućnost ograničenih poseta**
 - **Vreme promena – kombinacija starih artefakata sa današnjim trendovima**
 - **Faktor edukacije**
 - **Stare definicije i uloge muzeja**
 - **Efekat “Wow!” (iznenađenje i divljenje)**
 - **Sveobuhvatno i različito razumevanje istorijskih perioda, kulture, naučnih artefakata**
-

Ili po rečima Marca Glimchera, predsednik njujorške megagalerije PaceWildenstein, "Kolekcionarstvo predstavlja danas najatentičniji Myspace" (Myspace.com – najposećeniji sajt za prestavljanje i komunikaciju pojedinaca, umetnika, institucija...)

Međutim, ono što je veoma važno, takve kolekcije počinju diktirati stanje na tržištu i u kulturnoj ponudi i menjati odnos između kustosa, muzejskih eksperata i kolekcionara. Kolekcionari postaju ravnopravni igrači na savremenoj kulturnoj sceni. Primer može predstavljati kolekcija Rubell porodice, koju su osnovali Mera i Donald Rubell, uticajni kolekcionari umetnosti nakon 80-ih godina 20. veka. Po rečima samih vlasnika, ranije su

morali putovati da bi videli svoja dela na različitim izložbama. Onda su uzeli skladište u Majamiju pre deset godina, tokom 2004. godine proširili galerije, dopunili kafeom i knjižarom. Danas je njihov galerijski prostor veliki poput Whitney Muzeja. Neke od izložbi koje su priredili, bile su bile tako uticajne i značajne, poput prošlogodišnje "Poles Apart", izložbe slika mladih poljskih umetnika, koja je izazvala veliko iznenađenje među kustosima i umetničkim svetom. Njihov primer je transformisao scenu savremene umetnosti Majamija.

Za neke, opet, preobražaj u javnu instituciju nije tako poželjan. Pre šest godina Carol i Arthur Goldberg otvorili su izložbeni prostor, koji se može obići samo na osnovu zakazanih sastanaka u prostoru stare fabrike nameštaja u Mount Kisco, NY. A radovi su dela umetnika poput Sol LeWitta, Louise Nevelson, Gerharda Richtera i Kiki Smith.

Danas živimo u doba velikih i brzih promena. Današnje generacije nikada nisu videle vinilske ploče, koje mogu predstavljati značajne eksponate. Ponuda muzeja zavisi i od promena u društvu, odnosno, mora pratiti razvoj u svim oblastima, radi opravdanja osnivanja novih muzeja.

Zbog toga kombinacija čuvanja, prikupljanja i predstavljanja eksponata u skladu sa savremenim izlagačkim strategijama, mora biti na umu svakoga ko želi osnovati muzej.

Jedna od osnovnih uloga muzeja ili kolekcija jeste edukativna. Svakako, obilasci kolekcija i zbirki mora da uključuje i osećanje uzbuđenosti, zanimljivog pristupa, pa čak i zabave, na način da ljudi, koji ulaze u muzeje uvek imaju osećaj nesvakidašnjeg iskustva (tzv. WOW! doživljaj)

U isto vreme, kolekcionari imaju odgovornost da pruže dublje razumevanje kulturnih, istorijskih, naučnih artefakata oko nas, šta oni znače za nas.

Vrednosti za publiku

- Nova perspektiva
- Znanje
- Otkriće
- Oduševljenje
- Radost
- Pristup
- Značaj arhitekture!

Fragonard Muzej parfema, Pariz

Projekcija slike o kolekciji ili privatnom muzeju

U doba velike konkurencije za podršku bilo kakve vrste, veoma je važno plasirati i realizovati osećanje odgovornosti i poverenja. Vlasnici zbirki moraju naći način da nas ubede

zašto su dobri u dokumentovanju stvari koje poseduju, sakupljaju i interpretiraju i da koriste sofisticirana sredstva evaluacije. Publika mora znati zašto je to tako. Zbog toga je distribucija informacija od krucijalne važnosti za uspeh rada privatnih muzeja i kolekcija.

Takođe, od vlasnika zbirke se očekuje još jedna veoma važna stvar – podjednaki pristup svima. To podrazumeva pristup informacijama za ljude različitih edukativnih nivoa, kao i direktni fizički pristup osobama sa invaliditetom, o čemu se, u našoj sredini, počelo voditi računa.

Veštine iz oblasti marketinga i PR-a danas predstavljaju nezaobilazni deo rada jedne kulturne ustanove. To nije samo pružanje informacija, već pronalaženje pravog načina da to uradimo.

Privatni muzeji, poput javnih, nisu izolovane ili usamljene institucije. Oni čine deo društva. Vlasnici kolekcija i privatnih muzeja moraju razmišljati kako da sarađuju sa drugim muzejima, drugim kulturnim i edukativnim institucijama i, svakako, ekonomskim, odnosno poslovnim svetom.

Svaka od ovih tema – edukacija, prikupljanje, marketing, pristup, društveni kontekst dodaje novi niz odgovornosti i svaki zahteva da razmišljamo veoma široko o značaju i ulozi privatnih muzeja i kolekcija.

Značaj arhitekture i ambijenta

Slušanje zvuka mesta

Značaj arhitekture

Kuca pet snova, Jone Studio,
Arizona

Casa Grande, Phoenix Arizona

Fizički aspekti građevina, vizuelni vokabular muzeja i sposobnost da se nagovesti karakter kolekcije i očekivanog iskustva u materijalnoj građevinskoj formi ima veliki uticaj na posetioce, kroz njihovo senzorno iskustvo doživljaja umetnosti u određenim građevinama.

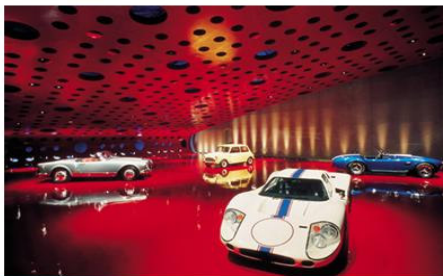
U poslednje vreme gotovo da dolazi do takmičenja u značaju muzejskih građevina, angažmanom Renzo Piana, Frenk Gehry-a. Arhitekta i dizajneri postaju nezaobilazni saveznici od vlasnika zbirke i kolekcija do velikih muzeja, da privuku veliki broj posetilaca.

Kada pomislimo na muzej, uvek mislimo na građevinu poput hrama, svetog mesta, sa impresivnim nizom stepeništa, širokim holovima, kolonadama, koja naglašavaju tu uzvišenost, zbog čega se posetioci neretko, ne osećaju i najprijetnije.

Autentična arhitektura i ambijent nesumnjivo čine veoma važan aspekt prilikom ustanovljenja privatnih muzeja i od velike su važnosti za njihov uspeh. Međutim, kod privatnih muzeja i kolekcija akcenat je na doživljaju, a ne na spektakularnosti građevine, koje su, istina, utrole put sasvim novom fenomenu - važnosti muzejskih građevina u odnosu na kolekciju.

Svaka zbirka i kolekcija zahteva osobenu arhitekturu, koja, svakako čini veoma važan aspekt uspešnosti muzeja, ali isključivo u skladu sa specifičnošću kolekcije.

Značaj arhitekture - turističke vrednosti

Enterprise) to fund certified offset projects.

Adam Tihany, principal, Tihany Design

Distinctive restaurants are de rigueur in hotels these days, and if you hire Adam Tihany to do the design, distinction is what you get. He's a favorite of the Mandarin Oriental and Shangri-La groups and the darling of Las Vegas (the Bellagio's Le Cirque, the Mirage's Cravings and Mandalay Bay's Aureole). In Mexico, you'll find his touch in the Camino Real in Mexico City and the One&Only Palmilla in Los Cabos. The Waldorf-Astoria — the origi-

nal, in New York — has multiple examples. Expect his influence to spread with his ambition: He designed the entire Aleph hotel in Rome, and he wants to do more.

Adam Tihany, jedan od 33 najuticajnijih arhitekta i dizajnera današnjice za razvoj turizma

Hangar One, avio i auto muzej, Arizona

Branislav Savić

SEGMENTI KREATIVNE EKONOMIJE

Postoji koncept kreiranja atraktivnosti turističke celine, na engleskom – *place making* – koji uključuje saradnju i koordinirane akcije svih relevantnih aktera. Amerikanci su kroz jedan raniji projekat pokušali to da urade na Zlatiboru i u Vrnjačkoj Banji. Na Zlatiboru sam video da postoje obeležene staze i mape. U tim mapama postoje putevi prema različitim

vrstama atrakcija koje nisu na samom Zlatiboru nego u okolini. Tu su i vinski podrumi i razne druge stvari, manastiri i druge atrakcije.

Opštine odnosno mesta u kojima se vi nalazite bi trebalo da imaju interesa da i vi postanete neka lokalna atrakcija (privatna zbirka i muzej jednako kao i javni) da vam pruže neku podršku, finansijsku i drugu koja vam je potrebna, i da to bude obeleženo na terenu putokazima kao i na turističkim mapama, prospektima, informacijama pruženim turoperaterima itd da bi ljudi mogli da dolaze i da znaju da to postoji jer se time, govorimo o brendovima, dobija i na značaju tog mesta, kao atrakcija za turiste i možda i neka opšta atrakcija. Postoji više načina kako možete doći do sredstava – od opštine, od države, verovatno prema različitim modelima ubuduće, a takođe i od nekih privatnih investitora, verovatno u nekim projektima. Postoje eventualno mogućnosti da se za program koji bi podstakao razvoj ovakvog novog modela preduzetništva dobiju i donatorska sredstva od nekih od bilateralnih donatora direktno ili možda i preko neke međunarodne agencije kao što je UNDP ili Program za razvoj, u kome ja radim, ali opet samo uz podršku nekih od domaćih javnih institucija odnosno vlade.

Dozvolite mi da objasnim zašto mi ovo posmatramo kao jednu vrstu biznisa. Do sada je u ovoj zemlji postojalo uverenje da su samo industrija, poljoprivreda, rudarstvo - oblasti poslovanja, a da je kultura nešto sasvim drugo. I kultura i medicina i razne druge stvari, i sport naravno, jesu oblasti u kojima se razvija biznis i čak u nekim slučajevima obrće jako mnogo novca. Možda ne u ovim oblastima kulture, u nekim drugima koje vam se možda ne sviđaju, ne volite ih, kao što je estrada, tamo već ima velikog novca, u sportu takođe, što formalno nije privatno, npr fudbalskim klubovima, , postoji ogroman novac povezan sa postojanjem posebnih talenata pojedinaca. Takođe postoji mogućnost organizovanja nečega što se zove medicinski turizam, sa ljudima koji ovamo dolaze da bi platili neke intervencije koje koštaju manje nego u njihovim zemljama. Postoji čitav niz oblasti koje su granične i sada nepokrivene, a kreativne industrije odnosno preduzetništvo u kulturi je šansa za i da mnogi ljudi zarađuju novac na jedan možda za njih prijatniji, lepši način i možda više nego što je to obrađivanjem zemlje ili nekom industrijskom proizvodnjom, naročito uz povezivanje sa nekim drugim oblastima kao što je turizam.

Postoji mogućnost da ovo stvarno bude biznis a stoga su potrebne institucije koje će ga podržavati, ne samo ministarstvo, nego stručne institucije podrške. Gospođa Vasić radi u Republičkoj Agenciji za podršku malim i srednjim preduzećima a postoji i 14 regionalnih agencija za mala preduzeća. Neke od njih su se možda rubno doticale kulturnih industrija, znam da je Agencija u Vranju ili Leskovcu organizovala jedan letnji skup ili kamp o dizajnu, posebno nameštaja, koji takođe spada u ovu temu kreativnih industrija i njihove povezanosti i potencijalnog doprinosa drugim sektorima ekonomije.

Te agencije bi mogle da budu, ako se dodatno pripreme (obuče) da postanu nosioci programa podrške razvoja privatnih muzeja i drugih segmenata kreativne ekonomije.

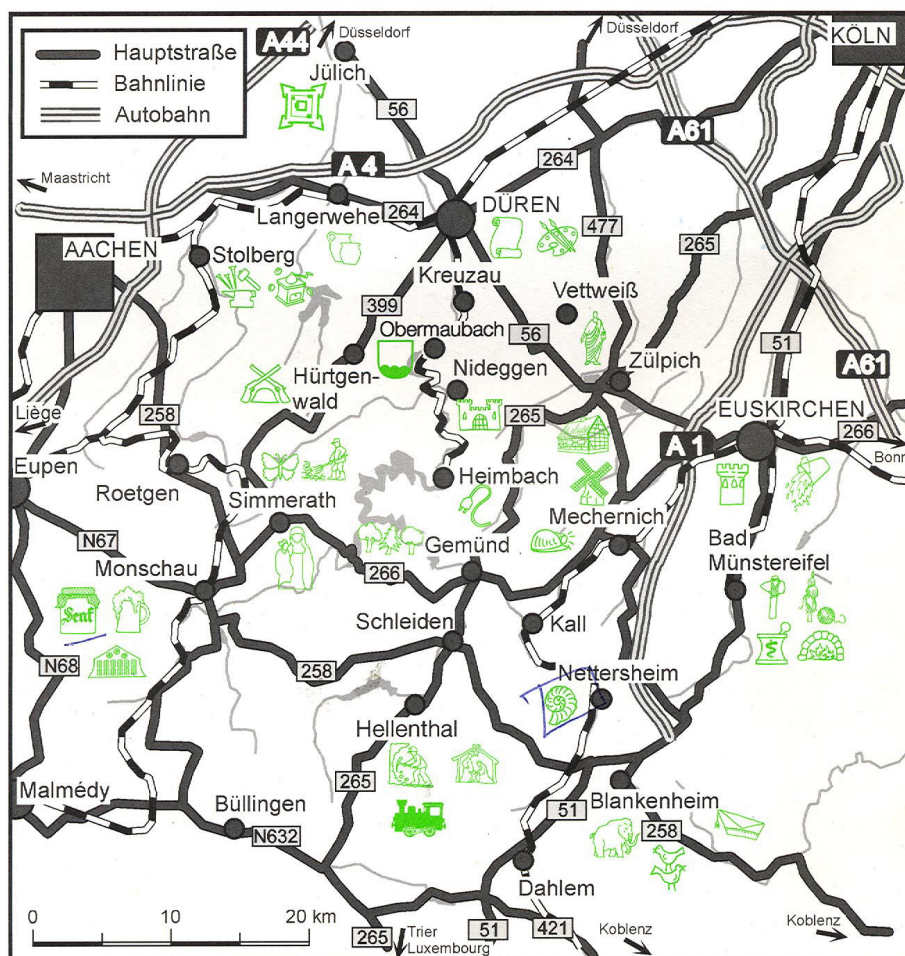
Razvojem turizma se one već u velikoj meri bave. Znači, ova institucija, republička Agencija, već je pomagala neke stvari u oblasti starih zanata, pomagala je odlazak na sajmove. Dakle ima načina da se neke od institucija koje su država ili regioni već stvorili uključe i da vam pomognu stručnim znanjem, držanjem kurseva o biznisu sa raznovrsnom podrškom, povezivanjem, da pomognu da napravite veb sajtove, da naučite da pišete biznis planove i projekte, oni su specijalizovani između ostalog da drže obuke, pišu projekte, dobijaju novac od donatora, ostvaruju koordinaciju razvojnih aktivnosti u regionima i opštinama.

Ima čitav niz mogućnosti koje vam stoje na raspolaganju. Bilo bi najbolje da ne ostanete izolovani nego da se povežete, makar labavo. Stvorite neku labavu sopstvenu organizaciju, za početak možda neformalnu u kojoj ćete razmenjivati informacije međusobno i sa ljudima koje to zanima i korak po korak možda doći do toga kako ostvariti više para i kako doći do organizacione stručne podrške, kako do kredita.

Neki među vama, recimo iz Muzeja pčelarstva i Vinskog podruma u Sremskim Karlovcima, ili Muzej hleba u Pećincima, uspeali su da nađu modus za organizovane turističke posete i da imaju prilično veliku turističku posetu i prihode i kroz prateću prodaju suvenira, vina itd.

Postoji mogućnost da se slično tome uradi korak po korak, kroz niz mehanizama, tako da ne treba da budete deprimirani ni pasivni. Organizatori tribine su krenuli sa željom da nešto pomere a možda je jedan od sledećih koraka da se vi međusobno povežete, da se razmenjuje ono znanje koje već tu postoji i da se donose dodatna iskustva iz sveta, sa raznih strana, kako bismo videli šta se može uraditi i zatim pokreću ključne nove inicijative.

Koncept razvoja privatnih muzeja u regionu Ajfel (Nemačka)

Region Ajfela, sa sve svojim jedinstvenim kulturnim profilom, nalazi se u centru evropskih metropola Ahena, Kelna, Koblenca (Nemačka) i Luksemburga. U tom regionu, kao što se može videti na mapi, aktivno radi preko 40 malih privatnih muzeja (obeleženi su sličicama) i svi se oni nalaze u manjim mestima i selima. Upravo na njihovoj raznolikosti i brojnosti bazira se “brend” regiona.

Definisanje delatnosti privatnih muzeja u regionu Ajfel

Na osnovu profesionalnih analiza jačih i slabih strana razvili su **strateški plan turizma u Ajfelu** za same tematske oblasti. Na ovim osnovama razvijaju se projekti u pojedinačnim programima podrške

Time je osigurano, da se svakom pojedinačnom projektu u zajedničkoj strategiji da smernica i da se pružiti doprinos daljnjem razvitku turizma u Ajfel-Ardenima.

Deset okruga i 53 opštine učestvovalo je u odlučivanju o marketinškoj strategiji za **ciljne grupe**. Pozicioniranje pitanja turizma u svim programima podrške u kojima Ajfel može da ima udela.

Odluku o ključnim predmetima rasprava kao i njihovim **smernicama u programu podrške** donosili su obavezno u svojim odborima svi partneri u Ajfel-Ardenima.

U tom kontekstu urađeno je:

- SWOT analiza (jačih i slabih strana)
- Razvoj regionalne strategije u Ajfelu
- Razvoj projekata u pojedinačnim programima podrške

Predstavljanje Ajfela, sa sopstvenim jedinstvenim kulturnim profilom, u centru evropskih kulturnih metropola - Ahen, Keln, Koblenz i Luksemburg:

- Region čuda prirode Ajfel - Ardeni
- Potrošački region
- Aktivnost i zdravlje
- Ajfel - region kulture

Realizatori programa

- Osnivači i vlasnici muzeja
- Turistička organizacija Ajfel (privatna neprofitna institucija) - Eifel Tourismus GmbH
- Mreža kultura & turizam (Netzwerk in Kultur & Tourismus)
- Udruženje prijatelji muzeja (Friends/supporters of the museum)

MUZEJI HLEBA U EVROPI

EVROPSKE KUĆE HLEBA Primeri dobre prakse

Danas u Evropi postoji više od pedeset privatnih muzeja koji obrađuju temu hleba. Naravno, svaka od tih pedeset evropskih "kuća hleba" to čini na svoj osobeni način. Jedan broj je posvećen višedecenijskoj porodičnoj ili esnafskoj tradiciji pekarstva, drugi preko hleba pričaju o životu mesta ili regiona, dok neki predstavljaju ulogu hleba u istoriji naroda, civilizacija i religija.

Prikazujući na različitim nivoima tu slojevitu priču - bajkovito, esnafski, kulturološki ili sociološki, možda neka od tih ustanova i nije u pravom smislu muzejska, ali to ne umanjuje njen značaj i doprinosi stvaranju opšte slike o mestu i kulturi hleba u evropskoj civilizaciji.

Ne smemo zaboraviti da su muzeji hleba i važan sadržaj opšte slike o istoriji privrednog razvoja. Pekarska industrija u tom smislu ima privilegovanu mogućnost da svoj imidž i marketing proširi prikazujući istoriju i savremenost svojih proizvoda.

Porodični muzej

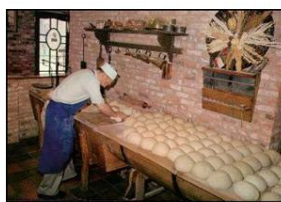
Muzej pekarstva u mestu Wildert-Essen u Belgiji. To je muzej porodice De Medts, koja se generacijama bavi pekarstvom. Muzej je osnovan 1980. godine sa namerom da prikaže porodičnu tradiciju - pripremanje hleba, pekarsku peć na drva, različite alatke i pekarske modle. Pekara je aktivna i ima i prodavnicu hleba.

www.breadculture.net

Porodični muzej

Muzej pekarstva u mestu Wildert-Essen u Belgiji

Regionalni istorijski muzej

Alsatian *gingerbread* muzej u mestu Gertwiller u Francuskoj. Muzej se nalazi u zgradi iz 18. veka (800 m²) i posvećen je tradicionalnom alzaškom pripremanju *gingerbread*. Pekara Lips, čiju tradiciju prikazuje muzej, osnovana je 1789. godine a muzej je počeo sa radom 1996. godine (više od 1.000 predmeta). Pekara je aktivna i poseduje prodavnicu hleba i raznih modli za pripremu alzaškog *gingerbreada*.

Regionalni istorijski muzej

Alzaški *gingerbread* muzej u mestu Gertwiller u Francuskoj

Evropski muzej

Muzej kulture hleba u Ulmu u Nemačkoj, prva i svakako najveći svetska *kuća hleba* posvećen, pre svega, mestu i ulozi hleba u različitom kontekstu društvene istorije, odnosno kulturama tokom 6000 godina postojanja *civilizacije hleba*. To je privatni muzej porodice Eiselen, nastao prvo kao kolekcija početkom 50-tih godina prošlog veka. Muzej poseduje kolekciju sa više od 14.000 objekata, izložbeni prostor u kome je stalna postavka sa više od 700 predmeta, respektativnu biblioteku, galeriju i istraživački centar.

Muzej fondacije
Muzej kulture hleba u Ulmu u Nemačkoj

Folklorni muzej

Muzej hleba u selu Amficia Fthibtidos u Grčkoj, osnovala je lokalna folklorna grupa 1982. godine, posle festivala posvećenog poljoprivredi. Muzej prikazuje lokalnu istoriju,

običaje i karakteristike *kruga hleba* - od žita do brašna od brašna do pečenog hleba u dva paralelna konteksta: hleb u životnom ciklusu ljudi i hleb u ciklusu godišnjih doba.

Seoski muzej

Muzej hleba u selu Amficia Fthibtidos u Grčkoj

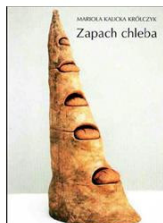
Fabrički muzej

Muzej hleba u mestu Radzionkow u Poljskoj, osnovao je 2000. godine Piotr Mankiewicz u okviru svoje kompanije (IZI) koja se bavi proizvodnjom mašina za pekarstvo. Muzej prikazuje istorijat mašina koje se koriste u pekarstvu, kao i tradiciju pekarstva u Poljskoj (1.200 m/2).

Fabrički muzej

Muzej hleba u mestu Radzionkow u Poljskoj

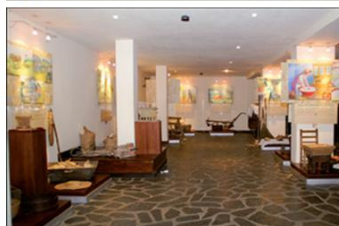
Muzej kao sadržaj turističke ponude

Muzej hleba u mestu Seia u Portugaliji osnovala je grupa istoričara 1996. godine sa namerom da prikažu istoriju i umetnost hleba u Portugaliji (2.200 eksponata). Izgradnja objekata na prostoru od 10.000 m² trajala je šest godina, i danas je muzej izuzetno atraktivna turistička destinacija sa izložbenim prostorom, restoranom i programom obilaska grada.

Muzej kolekcionara i ljubitelja

Muzej hleba u mestu Seia u Portugaliji

Muzej kao umetničko delo

Jeremija - srpski muzej hleba u mestu Pećinci u Srbiji osnovao je slikar Slobodan Jeremić Jeremija 1995. godine. Muzej je zamišljen kao ulica hleba - od zemlje do neba. Muzej - umetničko delo, prikazuje obredne hlebove i njihovo mesto u duhovnoj i religijskoj tradiciji kod Srba.

Muzej umetnika - umetničko delo

Jeremija - srpski muzej hleba u mestu Pećinci

Iz navedenih primera vidi se da sadržaji Muzeja pored obrađivanja i prikazivanja baštine, odnosno kolektivno pamćenje zadovoljavaju i mnogo kompleksnije društvene funkcije u kulturnoj, obrazovnoj i privrednoj produkciji i komunikaciji.

Muzeji hleba, možemo ih kolokvijalno tako nazvati, prepoznaju se po svojoj posebnosti, svaki nudi nešto specifično, a svi zajedno se razlikuju od dobro poznate matrice muzejske delatnosti.

Ove *kuće hleba*, koje privlače posetioce, od običnih ljudi do stručnjaka, prepoznaju se svojom očiglednošću, uzbudljivom demonstracijom procesa pravljenja hleba, mirisom na hleb (većina poseduje i pekaru), nudeći neposredan doživljaj i zadovoljstvo degustacije.

Jelena Jeremić

JEREMIJA – SRPSKI MUZEJ HLEBA - KONCEPT I AKTIVNOSTI

Poslednjih godina u našoj javnosti često se govori o novoj ulozi muzeja, o potrebi da se muzeji afirmišu u lokalnim zajednicama, kao i o potrebi samih muzeja da odrede strategiju svog budućeg razvoja.

Ističe se važnost povezivanja kulture, obrazovanja i turizma u kome ključnu ulogu imaju muzeji.

Sve ovo treba da pomogne u procesu određivanja i definisanja strategije razvoja kulture uopšte i očuvanju nacionalnog identiteta kroz očuvanje muzeja. O muzeju se danas, između ostalog, razmišlja kao o kulturnom sredstvu presudnom za razvoj jedne sredine i njenih ekonomskih potencijala.

Muzeji se nalaze pred pravim izazovom. Oni moraju da prilagode svoje projekte, programe i prostore sve široj i brojnijoj publici, moraju da budu privlačniji i pristupačniji ali ni u jednom trenutku ne smeju da dovedu u pitanje svoju naučnu funkciju.

Kao prioritarna funkcija muzeja izdvaja se njegova obrazovna funkcija. Ističe se potreba da muzeji treba da postanu prostori učenja za sve. Oni moraju biti otvoreni za svakoga a ne mesta rezervisana za elitu. S obzirom da edukativna misija muzeja postaje njegova primarna obaveza, dolazi do pojačanog interesovanja za publiku i njene potrebe. Muzeji se pozivaju da oslušnu zahteve publike, da aktivno uključe publiku u svoje programe i postavke.

U daljem tekstu predstavimo u osnovnim crtama projekat čiji autor svojim angažovanim pristupom pokušava da kreira profil „novog muzeja“, u kome se najvažnija uloga pridaje konceptu a ne izložbenim predmetima, u kome autor kreira priču pokušavajući da oživi predmete i njihov izvorni kontekst.

Pre petnaest godina, nastao je projekat slikara Jeremije „Jeremija – Srpski muzej hleba“. Umetnik, koji više decenija prikuplja etnografske predmete, osmislio je ovaj projekat iz potrebe i želje za očuvanjem naše baštine i bliskog kontakta sa njom.

Na prostoru od oko hiljadu dvesta kvadratnih metara smeštene su zbirke sa oko dve hiljade predmeta. Osnovna koncepcija postavke ima za cilj da pokaže put zrna pšenice od „zemlje preko hleba do neba“, korespondirajući tako sa ciklusima Jeremijinih slika – „ciklus zemlja, hleb i nebo“. Rukovodeći se prevashodno umetničkim principima realizator postavke suočava prošlost i sadašnjost nudeći publici svoju jedinstvenu interpretaciju. U umetnikovom konceptu dominira tema i način na koji je on tretira. Akcenat se sa muzejskih predmeta preusmerava na koncept, na teme, na doživljaj. Prisutna je težnja da se angažuju sva čula, i čulo vida, i čulo sluha i čulo dodira, ukusa i mirisa.

Zbog snažnog uticaja ličnosti umetnika na postavku kroz celokupni kompleks provlači se ideja o muzeju kao o umetničkom delu.

Realizovan uz ogroman napor i entuzijizam slikara Jeremije ovaj jedinstveni projekat ne prestaje da privlači pažnju najšire publike. Od početka zamišljen kao mesto bez ograničenja, poput slikarskog ateljea, otvoreno za svakoga, mesto gde možemo da slušamo druge ali i da razgovaramo, međusobno, ali i sa samim umetnikom, tu praksu zadržava do danas. Realizator ovog koncepta na taj način uspeva da ostvari svoju ideju o muzeju kao o živom organizmu koji se stalno menja i obnavlja, koga čine predmeti ali i ljudi, oni koji rade u njemu ali isto tako i oni koji ga posećuju.

Taj blizak kontakt sa ljudima, publikom, jedno je od osnovnih obeležja ovog muzeja. U biti umetnikove ideje krije se vizionarski cilj oplemenjivanja drugih ali i sebe. Po rečima samog umetnika razgovori sa ljudima su uvek neponovljivi, jedinstveni, izvor inspiracije. Oni su često i način da se oslušnu zahtevi publike, da se čuju njihove kritike, primedbe, iskustva.

Od samog osnivanja postoji otvorenost prema javnosti i pokušaj da se ona uključi u veliki broj programa i aktivnosti muzeja. Autor pokušava da stvori aktivnu ustanovu, koja informiše i obrazuje ali isto tako i nadahnjuje i inspiriše.

Pokušavajući da ostvari svoju viziju o muzeju kao o centralnom mestu jedne sredine, o mestu gde je svako dobrodošao, bez obzira na sredinu iz koje potiče, bez obzira na svoju kulturu, etnoporeklo, stepen obrazovanja, autor uspeva u tome - muzej od osnivanja posećuju ljudi iz celog sveta.

Interesantan je podatak da muzej uspeva da privuče i lokalno stanovništvo koje, po sopstvenom svedočenju, uglavnom ne posećuje muzeje.

Gotovo od samog osnivanja postoji program za rad sa decom različitih uzrasta (od vrtićkog do školskog). Sam način prezentacije predmeta omogućava neposrednu komunikaciju sa decom. Mnogi izloženi predmeti prezentovani su tako da se njihovo funkcionisanje može demonstrirati. Određen broj predmeta moguće je i direktno dodirnuti. Sve to omogućava deci, kao i ostalim posetiocima, da u mislima dočaraju davna vremena i

način života i običaja iz prošlosti. Moguće je pokrenuti mašine koje su danas van upotrebe i bar na trenutak vratiti im nekadašnju funkciju. To aktivno, neposredno učešće dece doprinosi razbijanju straha od nepoznatog i demistifikaciji muzeja kao nerazumljivog i dosadnog. Stvaralačko učešće dece doprinosi njihovom navikavanju na muzej, posete muzeju postaju deo njihovog svakodnevnog života, nešto čemu se oni raduju i iznova ponovo vraćaju, dovodeći često i svoje roditelje (primećeno kao vrlo česta pojava – podaci dobijeni anketom sprovedenom među individualnim posetiocima).

Određen broj programa osmišljen je i realizovan u koordinaciji sa školskim programom koji omogućava da se zbirke koriste kao dopuna i ilustracija školskog programa. Postoji dugogodišnja saradnja sa određenim brojem osnovnih i srednjih škola čiji učenici svake godine redovno posećuju muzej. Deci se pruža mogućnost da u muzeju iskuse nešto drugačije od onoga što dobijaju u školi. Muzej nudi mogućnost za kreativno učešće dece u procesu učenja, moguće je u isto vreme učiti i zabaviti se. U muzeju deca uče da razumeju i prihvate razlike, uče kojoj kulturi pripadaju ali i o vrednostima drugih kultura.

Posećenost školske publike iz različitih sredina je iz godine u godinu sve veća. Od svog osnivanja projekat „Jeremija – Srpski muzej hleba“ ostvaruje saradnju sa nekoliko ustanova koje se bave osobama sa posebnim potrebama. U pitanju su škole za slepu i slabovidu decu čiji štićenici redovno svake godine posećuju muzej. U cilju njihovog boljeg snalaženja i prijatnijeg boravka, osmišljen je projekat koji omogućava slepima i slabovidima da osele taktilnu dimenziju muzejskih predmeta. U toku je i stvaranje panoa i legendi sa Brajevim pismom.

Takođe, pacijenti jedne dnevne bolnice, već nekoliko godina unazad, jednom godišnje posećuju muzej, posvećujući posebnu pažnju likovnoj zbirci. Nudeći ideje različite od uobičajenih, nov pristup, drugačiji način prezentacije, ovaj projekat, na svoj specifičan način, informiše ljude o muzejskoj delatnosti uopšte i značaju koji ona ima u društvu.

Ako su kriterijumi za uspešnost muzeja redovna, velika poseta i zadovoljna publika, realizator ovog projekta može biti takođe zadovoljan. Angažujući ogromnu kreativnu energiju uspeo je da stvori mesto koje svežinom svojih ideja inspiriše ljude zbog čega mu se oni iz godine u godinu iznova vraćaju.

PRIMERI IZ PRAKSE

Sveštenik Aleksandar Đurđev

Dolazim iz Krupnja. Došao sam konkretno za pitanje muzeja i to privatnih muzeja. U delu svoje ispovesti, pošto su ovde sve ispovesti, svako će se ispovediti ovde čime se bavi, pa evo ja sam zarobljenik svoje ljubavi i to je sada prevazišlo samog mene. Zbirka je ogromna, broji nekoliko hiljada eksponata, za razliku od kolekcionara i drugih koji prikupljaju stvari, koji ne beleže šta, ko, gde, od čega, ja sam već morao da učim muzeologiju, morao sam da učim i kako se vrši konzerviranje, morao sam da učim i istoriju i sve ono, znate kada ste zarobljenik nečega onda ste do kraja.

Ta zbirka je naravno, kao što gospodin kaže, sklonjena od javnosti, ništa ne držim u kući jer se plašim i samog sebe sada, a blago meni, sada ta zbirka je u depoima, adekvatno sam morao da se snalazim kako, gde šta skloniti, konzervirati da bi to trajalo. Smatrao sam da sve to što sam sakupio ne pripada meni, nego sam smatrao na osnovu iskustava ranijih da to pripada mom otečastvu i želja mi je bila kao i mnogih onih koji su poklonili, kao što gospodin kaže svom otečastvu.

Ja sam hteo svome gradu da poklonim jednu kompleksnu zbirku s tim što je moja malenkost tražila da to, kao što je sasvim normalno, trebalo bi da stoji tamo jedan naziv da li će biti nekoliko santimetara ili nekoliko milimetara, nije bitno, ali da je grešni rab Božji Aleksandra Đurđev prikupio ovo narodno blago istorijsko, kulturno blago i da to predaje svom otečastvu. Onda su mi rekli pre 20 godina, možeš to da pokloniš, ali tvoje ime stajati neće. Jer ne može jedno sa drugim. Ne možeš ti da veličaš svoje ime.

Naravno, to je bilo vo vremena ono, kao što gospodin profesor reče. Sada opet živim u prelaznom periodu, ali narodno rečeno ima jedna kletva u srpskom narodu koja kaže «Ne došao ni tamo ni ovamo». Otprilike mi smo sada tu negde.

Vezano za privatne muzeje. Šta sada? Imao sam dve alternative da sve to lepo prodam i da budem najbogatiji ili šta da uradim sa tim. Da predam nekom od muzeja. Onda tamo vidim da je iz Kruparske crkve 1953. godine uzeto 30 izobraženih ikona na drvetu i na platnu i odoh da vidim to što je iz moga kraja i tamo vidim da postoje samo dve ikone! Pitam gospodo gde su onih 28 ikona? Niko nije znao da odgovori. One ne postoje u muzeju.

Nemam poverenja ni u te ustanove. Onda sam rešio da napravim privatni muzej ovako sa svojim sredstvima i to su vam sada igre bez granica. Uradio sam sada u svojoj privatnoj kući kompletan prostor neki podzemni, ne znam ni ja više koliko kvadrata, da bi se izložio moj muzej, ne kolekcija ni zbirka, već muzej koji ima nekoliko izložbi koje su tematski vezane sa kojima sam ja gostovao u raznim muzejima međutim taj prostor sam opremio. Uložio sam ogroman novac, pravim ga već 18 godina i da li ću ja za svoga života to završiti, ni ja to ne znam? Stigli smo i do vitrina i do osvetljenja i rasvete,

Obradovalo me je ovo što me je neko pronašao tamo, a skrivao sam se ceo život. Najteže mi je palo što kažu toliko medija ima ovde, to je najteža stvar. Kad vas oni uzmu i kad kažu taj ima to i to. Mi smo gotovi. Toliko je novina pisalo i o muzeju jer sam deo zbirke poklonio Srpskoj pravoslavnoj crkvi, SPC nema prostor, ali nema mogućnosti za to nikakve. Tako da znam, toliko njih je pisalo nekoliko dokumentarnih filmova je bilo i ja sam doživeo moram odmah da vam to prenesem, da sam pre sedam dana – opljačkani.

Sada se postavilo pitanje koji alarm, šta gde, s kim, s čim, šta sam to trebao da uradim – opljačkan je muzej ne moj privatni, jer to je sklonjeno kojekude, već ono što je izloženo u SPC gde sam ja. A ja sam u crkvi Dobropotuškoj koja je pet vekova stara i koja ima nekoliko muzeja.

Odneli su samo one vrednosti koje su im se dopale koje su tržišne vrednosti naravno, video sam da su bili vrlo upućeni vrlo probirljivi i naravno to je tako. Ja u svojoj kući ništa ne smem da držim, ne smem ni zbog dece jer će deca reći, to je slika sad ćemo da kažemo Rusi, izbeglice, kralj Aleksandar, kraljica Marija, to je vredno to je 1926. godina. Tata to moj ima na zidu. Gotov sam!

Mi smo sada zarobljenici svojih ljubavi i hteli bi mi to da podelimo, u nekoj normalnoj zemlji da podelimo to sa drugima jer smatramo da to ne pripada nama, nego pripada mnogima. Prvo pripada našem otečastvu, kako mi sada to da izložimo, moramo muzeološki.

Naravno, treba saradnja sa stručnjacima, naravno ne može se bez literature, ne može se bez iskustva drugoga, kako nešto konzervirati i ostaviti da ne propadne. Ne možeš imati eksponat a da ga ne konzerviraš, ako je on već načet, a načet je samim zubom vremena njegove starosti.

Dok bude došlo vremena da treba da izložim sve to, ja trebam sada njega nekako da registrujem. Sad će država da donese zakon i da kaže evo sada ćemo da mi to registrujemo.

To su toliko pitanja koja dolaze, dolazi do toga malopre se čuje, da li će neko da nam plaća struju što ćemo to izložiti jer će tu da gori svetlo, možda će vam neko pomoći da platite neki alarm. Ovo su vrlo ozbiljne stvari i vidim jedan početak. Drago mi je što ste vi ovo pokernuli u ovoj zemlji Srbiji, ovo su jedni pionirski koraci, a šta će sa tim biti, ja bih voleo za vreme moga života, mnogo sam mlađi gospodine od vas, da ćemo valjda doživeti nešto bolje u ovoj zemlji, da će to biti nešto što će pomoći da privatni muzeji izađu na svetlost dana i da će to iskustvo nažalost opet nam morati neko reći iz inostranstva kako su oni to rešili. Hvala.

Nataša Cerović

KOMENTAR

Mene interesuje jedna stvar, koliko je to posebno interes ljudi koji imaju privatne kolekcije, znaju Zakon o zaštiti spomenika kulture i zakon o kulturnim dobrima. Zakon o zaštiti trenutno važi, on ima... po kojima se zna da su privatne kolekcije takođe javna dobra.

Rista Miletić

Ja trenutno imam 15 raznih verzija zakona o zaštiti spomenika kulture i ovo je meni prilika da demantujem one koji kažu da je donet novi zakon. Novi zakon nije donet i dok se ne donese ovo je slovo a i za muzeje i za kolekcionare i za ostale. Imam još jednu kratku opasku: kad su muzeji u pitanju, privatne zbirke, otvaranje privatnih muzeja – Srbija je zemlja visokog ekonomskog rizika.

Zato mene uopšte ne čudi, mi se poznajemo sa Susreta kolekcionara, a susreta ima oko 300 godišnje, gde se vrši trgovina i normalna razmena antikviteta svih vrsta, tačno se zna šta je u ovom trenutku aktuelno, šta nije, zna se koji je koeficijent obrta za određene stvari, i mene kao kolekcionara prvenstveno interesuje ekonomski aspekt muzeja.

Ja sigurno neću da živim od ulaznica, a ekonomski aspekt, znači slobodan nastup na tržištu antikviteta u zemlji i svetu, znači ono što pripada ovom podneblju, da ja mogu da odem, izlicitiram, da kupim i da ga slobodno donesem ovde i onda, to je jedini način opstanka privatnih institucija. Inače što se tiče budžeta, teško bih mogao da prihvatim činjenicu da će privatni muzej imati bilo kakve povlastice u odnosu na one koji se zovu danas narodni, zavičajni i sl.

Kad je budžet u pitanju, vodite računa, muzeji su budžetske ustanove. Oni od sopstevnih prihoda ne mogu da opstanu. A privatni muzeji preferiraju opstanak bez dotacija da sami održavaju svoju postavku bez obzira da li je to 1, 2 ili 3 zbirke, čak je bilo u novom zakonu predviđeno da mora da ima minimum dve zbirke, da mora da ima zaposlene odgovarajuće stručne spreme-

Arbart Pece

Odlučio sam da u Senti napravim tehnički muzej. I to sam i uspeo na neki način. Nije to muzej, nego kuća starih zanata i 28. avgusta sledeće godine biće deset punih godina da je ta kolekcija otvorena publici.

Uspeo sam pokupiti 20 radionica komplet, berberska, stolarska, dućanska, časovničarska, užarska, zubolekarska, lekarska ordinacija da ne ređam sve, i nije to samo konkretno jedna radnja, nego na primer šeširdžijsku radnju to možemo uzeti kao mali muzejčić jer tu ima kolekcija šešira, u časovničarskoj radnji kolekcija 70 zidnih satova. Pokupio sam predmetnu zaostavštinu iščezlog sveta starih salaša.

Pošto sam odrastao na salašu, u Petrovom selu sve je to uništeno, ti salaši, i sve sam to pokupio na jednom mestu. Ima tu sigurno jedno pitanje, želeo bih tablu staviti na neki način, što na četiri jezika je napisano, Kuća starih zanata, tu imamo neku zamisao kako da

izložimo i došao sam da vidim da li to već nakon deset godina rada, da otvorimo zvanično tu kolekciju.

Nikakav način za to nismo do sada imali zbog nedostatka zakona. Išao sam izgleda ispred zakona. Ta kolekcija je otvorena za decu, znači decu koja su pred izborom zanimanja, od 4. do 8. razreda. Nikako da oni postanu kovači ili berberi, nego za razvijanje njihove opšte kulture i to nije muzej, nego je to živa kolekcija. Znači kad deca dođu, dolazilo je više razreda iz škola, oni rade na primer na užarskim mašinama svako dete izradi jedno uže, onda u kovačkoj radionici, oni rade. Probaju te mašine, u berberskim radnjama vide neke eksperimente, to sve objasnimo za njihovu opštu kulturu.

Razgovarao sam sa kolegom Žeravicom iz Novog Miloševa, koji nažalost nije došao ovamo, ne znam da li je bio pozvan, on ima vrlo veliki muzej isto za poljoprivredne mašine i sigurno nisam jedini koji je pogledao geografsku kartu Srbije. Tu smo na liniji između ravnice i planinskih delova, jako bi bilo interesantno na neki način, pošto pokušavam da razvijem seoski odnosno kulturni turizam u Senti, rado bih dao svakom i malu kartu, dolazila su deca i svoju kuću sam ustvari pretvorio u muzej odnosno kolekciju.

Da ne pričam detalje, ali važno da je cela kuća kolekcija. Najveći nedostatak je što vrlo malo mesta ima, ali ako dolazi jedan autobus, što je bilo više slučajeva, onda delimo, jedan deo dolazi kod nas pola autobusa, pola autobusa vodimo na mesto Senčanske bitke brodom ili u gradski toranj da vide panoramu Sente ili Židovsko groblje. To je moguće, a naročito kad pogledamo Novo Miloševo, Senta, jako bi bilo dobro neku reklamu za taj dečji turizam, kulturni tj. obrazovni turizam nekako oživi i ja radim na tom polju.

Želeo bih dobiti odgovor na pitanje da li ja mogu tablu da stavim na svoju kuću da je to Kuća starih zanata. Tražim pomoć što se tiče reklame, pare sigurno neću dobiti ali ako i dalje uspevam, dobijam neku pomoć, ne materijalnu, onda ću ja nešto više uložiti u to i otvoriću manju halu, sa nekom pomoći, napravćemo veliku izložbu halu.

Dimitrije Vujadinović

KOMENTAR

Što se tiče pravnog aspekta, odmah da vam kažem, vi ne možete to što hoćete, da osnujete privatni muzej još uvek ne, ali možete recimo da napravite fondaciju, postoje neke gimnastike koje su pravno legalne, da vi možete da se registrujete, da možete da naplaćujete ulaznice, da možete da imate svoj prihod, žiro račun da ste pravno lice.

Možete, po sadašnjeg zakonu govorimo, da budete nevladina organizacija ili fondacija. Da vi budete fondator i da jednostavno tako rešite. Naravno, kod nas nevladine organizacije imaju kod nas negativan aspekt, zato što je dobar deo njih ispolitizovan, ali to nema nikakve veze sa zakonom. Znate, sve se može politizovati na ovaj ili onaj način

Slobodan Jeremić

Svako od nas želi da u stvari njegova zbirka, njegova ljubav, jednog dana preraste u nešto drugo, što ne mora da znači da će prerasti, treba pokušati. I mi sad ovde razgovarimo sa ljudima poput mene koji sam, tačno 2. marta 1968. godine najavio da ću da napravim muzej, to je 40 godina radim, a sa Dimitrijem od 1980. godine radim na ovome, dva puta sam imao problema sa zakonom, hapsili me i sam 1995. godine otvorio muzej i imamo 12-15 hiljada posetilaca godišnje.

Razvija se muzej i izdržava se od posetilaca i od suvenira. Ja sad demantujem neke stvari, nas svega troje radimo u muzeju – moja ćerka Jelena, koja je završila istoriju umetnosti, moja supruga Biljana koja je bibliotekar i ja. I zamislite kada dođe 750 ljudi dnevno, mi sve primimo i vrlo smo ljubazni prema svima. Ja sam obišao dvadeset i nešto zemalja i smislio da napravim otprilike muzej da sam sebe održava, po ugledu na nemačke muzeje, jer su Nemci imali 1946. godine 9,5 miliona zemljoradnika i oni su prvi na ovim prostorima napravili porodične muzeje, privatne.

Za to sam dobio nagradu za životno delo sociologije sela, znači prvi dobitnik Radomir Lukić da bi samo rekao o vrednosnom sistemu. Ja znači nemam problema koje vi imate ali vam ukazujem kako treba da rešite problem. Rešiće te problem kada tačno znate gde je vaše mesto, gde je mera i kada odavde možete preći u ono drugo. Dragan vam pomogne mnogo jer on svoje studente dovede kod mene i ja onda kažem jao Dragane, izvini napravio sam tako, on kaže, sva sreća što ovaj muzej ne liči na Jelenu koja je završila istoriju umetnosti. Zamislite kakvu ja dobijam podršku od doktora nauka muzeologa koji meni pomaže da razvijem svoju maštu i da ponudim novu varijantu.

Pričam ovde o privatnim muzejima. Ja sam tako maštao i napravio privatni muzej, a onda u stvari vrlo brzo shvatio da postoje još mnoge mogućnosti – porodičan muzej, ali zato porodica treba da bude spremna da prihvati muzej, mora da se obrazuje, edukuje i da, puno je posle pitanja otvaranja za javnost kad to dolazi. Pošto se desio taj momenat da vrlo brzo iz porodične zbirke mi odemo, pošto sam ja idejni tvorac osnivač tog muzeja, sad ga reprezentujem muzej ko umetničko delo.

Tako da me ova tema zanima samo u onom delu da pomognem nekim drugim ljudima inače mene više ne zanima privatni muzej ni porodičan muzej, razumete, ja ga reprezentujem – muzej kao umetničko delo. To je moja umetnička sloboda zato muzej nosi ime Jeremija jer sam imao 160 samostalnih izložbi na svim kontinentima, afirmisao sam moj muzej dajući ime moje i moju biografiju. Ja se pitam nekad kako bi muzej izgledao da sam ja bio mehaničar.

Govorim sada o jednom sistematkom načinu rada sa publikom. Mene interesuje položaj posetilaca u muzeju. Shvatio sam da u stvari postoje neke grupe ljudi koji su posetili muzej – paraplegičari, slabovidni, deca sa posebnim potrebama, sa hendikepom, znate takvih imam nekoliko hiljada godišnje. Puno je prostora i puno je posetilaca koje mi možemo da

privučemo u naš muzej. Normalno, podrazumeva se da su muzeji živeći, da demantujem ono «živiš kao u muzeju» – da, ja upravo gradim muzej da živim u njemu. Ja ga zovem muzejom iako je on registrovan kao fond, fondacija, gospodine, u Vojvodini, ne znam kako je u Srbiji u ovom administrativnom delu kad govorim i Dimitrije mi je tu pomogao.

Ja sa te pozicije posmatram gradnju neke institucije itd. Sve što sam imao sam uložio i sve što budem ću uložiti. Ovo ne govorim iz razloga da bih bio pozitivno ili negativno ocenjen nego ne treba raspravljati o svome mestu tamo kada još nisi doneo odluku zaista kojim ćeš putem da ideš. Šta je to što treba da uradim prvo da bi u stvari onda došao na jedan mer. Govorim iz drugih razloga, kako vi sada imate divnu zbirku, znači evo jedan primer, izvini Dragane, ali kaže ima puno definicija, kaže, prostor u kome su predmeti na adekvatan način reprezentuj za javnost. Prosta stvar – napravite tako – predmete na adekvatan način reprezentuju za javnost. Pomoći će vam. Ko? Ovi što već imaju muzeje.

Pozivam vas da me posetite jednom i vrlo rado ću odgovarati na puno pitanja pošto ne bi bilo u redu da budem opisan slikar a tako ne bi bilo u redu da budem opisan tvorac neke institucije. U svakom slučaju kada se formira bilo kakva radna grupa mimo onoga što sam već dobijao pisma i davao odgovore, vrlo ću rado ustupiti sve što imam svu dokumentaciju, vama na uvid, šta sam napravio, put koji sam prešao, I evo, nalazim se u Pećincima, Muzej radi subotom, nedeljom od 10 do 17, fond se zove «Jeremija srpski muzej hleba». Kakve ja sad veze imam sa tim zakonom?! Malo se šalim.

Dimitrije Vujadinović

KOMENTAR

Problem je pravni status. Fond može da se zove kako god vi hoćete, a vi nemate pravni status muzeja nego fonda. To je razlika između naziva i pravnog statusa.

Slobodan Jeremić

KOMENTAR

Naziv smo dobili od pokrajinskog sekretara za umetnost i kulturu, a ona druga strana finansijska, ona je dobijena od Minsitarstva za finansije iz Beograda i tu smo dobili po standardu ne znam koji broj (9 hiljada i nešto) – to je zaštita kulturnih dobara, tako da smo oslobođeni tog poreza i normalno, treba znati da imamo sve ono drugo upravni odbor, nadzorni odbor itd. to mora da postoji. Mora da postoje kvalifikovani ljudi.

Sada se zalažem, ovo što može jednog dana da bude zanimljivo i žao mi je što o tome ne pričamo. Mi stalno tražimo neki novac. Ja neću da tražim novac, jer ko ti da, nešto traži, ali hoću da tražim da mi zaposle jednog radnika ili pet, a ja ću da odredim koji su meni potrebni. Ja se za to borim.

Ne da budem isti sa državnim muzejima, čemu to, zašto bih bio isti, meni ta istovetnost ništa ne podrazumeva. Ako hoćete da budete isti onda morate da imate ono što

oni imaju, pošto vi nećete i ja neću da imam što oni imaju. Zato neću da tražim pare. Pozivam sve da iskoristite priliku i dođete kod mene u muzej.

Gordana Karović

KOMENTAR

Imam predlog. Ovde bi pre svega trebalo da razgraničimo dve stvari kada je reč o muzejima – muzeji čiji eksponati imaju tretman pokretnih kulturnih dobara, i muzeji čiji eksponati to nemaju.

Prevashodni cilj za otvaranje muzeja jeste otvaranje muzeja koji imaju tretman pokretnih kulturnih dobara. Šta pod tim mislim? Mislim na slike, medalje i ordenje, na skulpturu, to su sve eksponati koji zakonski nisu rešeni, ni njihova kupovina, ni prodaja.

Jer, zakon je tu veoma striktan. Za bilo kakvo puštanje u promet tih dobara, potrebna je saglasnost Zavoda za zaštitu spomenika kulture. Takva vrsta kolekcionarstva, a takvih ima, obavlja se danas nelegalno

Borivoj Miroslavljević

Mene je nekako zabrinuo gospodin Medaković kada je dao ocenu vidovitu ocenu unapred ovog sastanka i okarakterisao ga je kao opomena. Mislim da ta opomena može da bude s jedne strane, ovo što smo ovde čuli prema društvu, bez očigledne društvene etike, a druga opomena prema akterima koji kao što smo ovde čuli strepe za ono što imaju jer očigledno im predstoje nemili susreti sa lopovima, razbojnicima itd.

Postoji i ono treće, ovde smo sad čuli nešto što naginje ka globalizaciji u ovoj oblasti, a to je da to naše kulturno blago jednostavno može na svetskom tržištu da se kreće u oba pravca, i postavlja se onda pitanje gde smo tu mi, gde je tu naše blago koje treba da ostane u ovoj zemlji, na koji ga način zaštititi, jer je očigledno da mnoga blaga, preko kolekcionara nemilice odlazi u svet.

Mi imamo i kontraprimera da se neke zemlje očigledno zalažu da velika blaga koja su zbog prethodne globalizacije koja je sprovedena kolonijalnom politikom, mnoge vrednosti recimo Egipta završili su u londonskim muzejima itd. sad se vraćaju u Egipat, jer je tamo nekom proradio kliker da treba vratiti svoje stvari.

Kako da mi sačuvamo ono što je ovde i da li imamo te mehanizme dovoljno jake? Očigledno nemamo jer nam i zakoni koje imamo, ovde smo ih ocenili kao nedovoljno efikasnim jer ne postoji koordinacija između postojećih zakona. Svako ima svoj zakon i ponaša se onako kako mu odgovara.

Govorim, možda malo razočaran zbog toga što u jednom takvom zakonu na 30 gusto kucanih strana ne upotrebiti nijedan jedini put reč fotografija. Šta to znači?

Autor zakona kaže podrazumeva se da je fotografija u zakonu zbog toga što je to likovna disciplina. Zakon, kao što znamo, ne poznaje kategoriju podrazumeva se, nego ili jesi ili nisi.

Dragan Bulatović

KOMENTAR

Samo sam hteo povodom vašeg izlaganja da dam jedno objašnjenje. Vi ste kao kolekcionar, nažalost, u toj grupi koja se po automatizmu sankcioniše. Ako neko želi da registruje svoju kolekciju sa svojstvima kulturnog dobra, onda će morati da prođe kroz ekspertsku verifikaciju i onaj broj predmeta iz te zbirke koji to prođe imati će državnu brigu i imaće taj i po sadašnjem zakonu zaštitini tretman, što će reći da ne sme da izađe iz zemlje bez saglasnosti nadležne ustanove, dalje, mora da se čuva standardnim uslovima, a mora i da se uvaži pravo prvenstva države da otkupi predmete u slučaju prodaje. No, broj takvih predmeta koji ulaze u visoke kategorije kulturnih dobara je jako mali.

Te kategorije su urađene i njihova primena je pokušana, najpre na našem muzejskom materijalu, pa ispade da smo najbogatija zemlja na svetu. Svaki kustos je rekao da ima apsolutno samo prvu kategoriju u svojim zbirkama, pa su se onda ljudi smejali. Nova kategorizacija nije urađena.

Za nepokretnu baštinu je urađena, imamo neke konačne spiskove. Taj posao je čestito urađen, zbog toga smo na Listi svetske baštine sa nekim izuzetnim objektima, a što se tiče pokretnog materijala, meni ništa nije jasno. Novi zakon bi morao da uvede te kriterijume i nikom od vas ko poseduje jedan predmet koji ima svojstvo kulturnog dobra od tzv. nacionalne važnosti, ili prve i druge kategorije, ne može da se ne nada podršci države. Ali će u tom trenutku morati da primeni sve standarde u odnosu prema baštini u svojoj ustanovi, zbirci ili kolekciji.

Zato je vrlo važno da dobro razmislite da li je baš vaš interes da se registrujete kao čisto muzejska institucija. To je užasno restriktivno i za postojeće muzeje, a kamoli za neke nove muzeje, koji ne mogu da zavise od slučajnih otkupa već nastaju i svesnim i savesnim sakupljanjem kao vredne zbirke. Oni mogu da dobiju tu privilegiju države i nadam se da će zakon konačno biti tako definisan – ne kao zakon koji štiti ustanove zaštite nego kao zakon koji štiti baštinsku delatnost bez obzira koje na standardan način obavlja.

I vrlo je važno da to ne ostane samo i ovako kako je sad predloženo – muzejska, arhivska, bibliotečka, pa gospodin Milosavljević pita - a gde je fotografija. Ovi postojeći muzeji i biblioteke će da kažu - pa mi pravimo fondove fotografija, dopisnica i ostalo. A odavno već postoji konvencija, UNESCOva o integralnom značaju tih baština i ništa prirodnije nije nego zaštititi konkretan integralni ambijent. U vrednom ambijentu je najbolji salonski nameštaj i najbolja slika, a ako se štiti etno baština, onda treba da se štiti na mestu nastanka i štiti se čitavo područje i štiti se i ekološki.

Štiti se zapravo integralna baština. Poseban su slučaj kolekcionari koji imaju celine kolekcija u kojima je nemoguće razdvojiti, izdvojiti neke predmete. Kolekcija novca od-do, celina kao celina ima svoju vrednost. Ne mora da ima vrednost prvog reda i ne mora da ima privatno pismo i ne mora moja privatna kolekcija da ima nacionalnu vrednost jer ona ima tu vrednost koja je veoma dokumentarna za mene, za moju bližu okolinu, znači za taj prvi životni kontekst i za širu, lokalnu zajednicu.

Mnogo je veći značaj toga, u ovom slučaju, nego razbijanje tog rivaliteta sa nacionalnim institucijama i treba dati podršku razvoju lokalne zajednice, u ovom smislu čuvanja lokalne baštine, ne u smislu provincijalne baštine, nego baštine koja pripada ljudima. U ovom trenutku, neka mi neko kaže šta je lokalna tradicija Beograda!? Neka mi neko nađe tri stara Beograđanina koji sede za istim stolom. Nemoguće.

U lokalnoj zajednici, u provinciji, to je još uvek moguće i to je prava baština i u tome zakon i strateški planovi razvoja treba da vode računa, a vama kao kolekcionarima kad god uđete u taj sektor trebalo bi da daju ista prava kao i državnim institucijama koje će biti zadužene pod pretnjom da to moraju da sprovode. Ne bih savetovao da po svaku cenu ulazite u taj rizik obaveze koju će verovatno i ovog puta zakon propisati.

Ivana Bašičević

Još 1971. godine moj deda, slikar Ilija Bašičević Bosilj, darujući slike svojoj opštini Šid, rekao je da slike, koje su obišle ceo svet, daruje svom mestu da bi buduće generacije u Šidu bile obogaćene za jednu insitituciju kulture. I da zahteva da muzej koji se od njegovog dara osniva, ne samo vodi brigu o delima, nego stalno pravi izložbe u svom prostoru i time Šidjanima donese živost u kulturnom životu. Mislim da je pogrešno da mi sad pričamo o tome da sami vlasnici kolekcija i potencijalni osnivači muzeja treba da shvate da takve insititucije donose turiste svojoj opštini, jer to nije do nas, to treba da je u svesti onih koji vode opštinu i generalno da postane deo svesti društva.

Mi se kao porodica 30 godina borimo za muzej, pošto ga je opština skroz zapustila. Ne pričam sad o tome zato što se radi o mom dedi, nego što je u pitanju svetski priznat slikar, koji je ušao u 50 klasika art brut umetnosti u svetu. Samim tim njegov muzej jeste nešto vredno što Šid i uostalom Srbija može da ponudi. Sam po sebi Šid je malo pogranično mesto i Ilijin muzej kao i Galerija Save Šumanovića jesu jedine stvari koje čine Šid vrednim posete. A stav ljudi koji vode opštinu kao i ljudi u muzeju, je da oni vrlo često zaključaju vrata pa i oni putnici – gosti koji se zapute da vide muzej, nadju zaključana vrata. A slike propadaju u vlažnim prostorijama.

Zato mislim da je jako bitno razviti svest i stav te druge strane, i celog društva, o kulturnim institucijama kao pametnim investicajama a ne trošku za budžet.

Branislav Savić

KOMENTAR

To je ono što je već rečeno. Da treba pažljivo odlučiti kad budu sve opcije na stolu, koja vam stvarno odgovara, šta dobijate, šta gubite.

Cilj je da se najpre vi organizujete, a zatim treba videti ko i koliko može da vam pomogne između ostalog zato što je potrebno da postoji neki projekat. UNDP je dao podršku da se napravi ova radionica, i još takođe da se pomogne izrada studije o kreativnim industrijama u Srbiji (kada bude završena, ona će biti raspoloživa na veb sajtu UNDP).

Hristina Mikić

ZAVRŠNA REČ

Biću kratka, nadovezaću se samo na ovu tematiku koja je možda izvan oblasti mog izlaganja, ali zaslužuje kratak komentar – čini mi se da je diskusija možda krenula u malo pogrešnom pravcu, a to je pravni status muzeja. Kada govorimo o privatnim ili državnim muzejima, tada se obično misli na osnivače muzeja. Tako postoje muzeji čiji su osnivači država, lokalna samouprava, regionalna državna tela ili privatna lica.

Navešću vam primer zemlje koja ima najviše razvijenih privatnih muzeja svih kategorija jeste Amerika. Preko 65 posto ukupnog muzejskog sistema čine privatni muzeji i oni su mahom organizovani kao fondacije. Želela bih da naglasim, da u većini zemalja ne postoji neki jedinstven stav po pitanju pravnog oblika i statusa privatnih i državnih muzeja, već je ovo pitanje određeno zavisnosti od istorijskih prilika i opšeg sistema regulative.

Na primer, postoje državni muzeji organizovani kao javne ustanove, zatim kao državne fondacije, te različiti oblici privatno-javnih fondacija. Ono što je zajedničko za sve zemlje jeste pravna norma u pogledu tehničkih uslova za čuvanje, zaštitu, sistematizaciju muzejske građe i sl, a koja se odnosi na sve nosioce muzejske delatnosti odnosno sve vlasničke oblike muzeja.

Šta znači da jedan muzej privatni? Znači da su privatna lica osnivači i da su oni odgovorni da obezbeđuju sredstva za njegov rad. Nasuprot ovome, u slučaju državnih muzeja kao osnivač se pojavljuje država i ona je obavezna da obezbeđuje sredstva za rad muzeja.

Pritom to ne znači da u potpunosti kod privatnih muzeja privatna lica obezbeđuju sredstva za rad, niti da u slučaju državnih muzeja država u obavezi da pokriva sto posto njihovih troškova. Stoga, danas možemo govoriti o nekoj hibridnoj odnosno mešovitoj vlasničkoj strukturi muzeja u kojoj privatni i javni sektor funkcionišu na partnerskim osnovama.

Na primer, muzejski fundus mogu činiti artefakti koji su u vlasništvu privatnih lica, a država obezbeđuje prostor za rad, deo finansijskih sredstava za pokrivanje tekućih troškova i slično.

Gospođica koja je rekla javno dobro. Šta je javno dobro? To je termin ekonomske nauke. Muzeji samo se tretiraju kao nešto što bi moglo da ima u širem smislu status javnog dobra. To znači da sistem zaštite može, ali ne mora da ograničava privatnu svojinu. O tome govori i podatak da mnogi državni muzeji imaju vrlo aktivnu politiku revizije muzejskih fondova. To znači da se manje atraktivna dela ili ona dela čiji broj nije dovoljan da se konstituiše kritična masa artefakta kao kolekcije zamenjuju onim delima koja su atraktivnija i koja na bolji način upotpunjuju postojeće kolekcije ili sistemitizovane celine.

Znači postoje dobra, artefakti koji su de plase na tržištu. Oni se zamenjuju, prelaze u neke privatne kolekcije, zamenjuju se mnogo atraktivnijim. Sve ove procese regulište tržište umetničkih dela, a na njemu se osim privatnih lica (kolekcionara, osnivača privatnih muzeja) pojavljuju i državni muzeji. To je jedan opšti trend.

Na kraju, smatram da ceo sistem kulturnih delatnosti ne treba shvatiti kao jednu statičnu kategoriju, te da prikupljanje, obrada, sistematizovanje zbirki i sl. ne podležu promenama. Naprotiv, muzejska delatnost kao i sve druge su proces.

Inkubatori kulturnih industrija

Razvoj privatnih muzeja u Srbiji

Zbornik radova

Izdavač

Balkankult fondacija

Beograd

www.balkankulr.org

Beograd

2008.